

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Bc. Jana Marešová

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta Filozofická

Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany

Bc. Jana Marešová

Diplomová práce 2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana Marešová**
Osobní číslo: **H15462**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce s názvem Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany je teoreticko-výzkumná práce.

V teoretické části se zabývá terminologií šikany, charakteristikou agresora a obětí šikany a také prevencí šikany. Dle legislativy specifikuje jedince se sociálním znevýhodněním. V popisu agresora šikany se zaměřuje také na typ agresora vyvolávající tzv. ekonomickou šikanu.

Výzkumná část diplomové práce je zpracována kvantitativním přístupem formou dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření je prováděno u žáků na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách. Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, zda ve školním prostředí existuje ekonomická šikana, která vzniká na základě sociálně-ekonomických rozdílů mezi žáky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. FIELDOVÁ, Evelyn M. Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
2. KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
3. MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.
4. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
5. MATTHEWS, Julie and Andrew. Stop the bullying!. Australia: Seashell Publishers, 2011 [cit. 2016-03-22]. ISBN 978-0-9872057-2-8.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Marcela Ehlová, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2016

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2017

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 6. 2017

Bc. Jana Marešová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala za pomoc, odborné vedení a cenné rady PhDr. Marcele Ehlové, Ph.D. a Ing. Jaroslavu Myslivcovi, Ph.D. za jeho pomoc a cenné rady při statistickém ověřování hypotéz. Také bych velice ráda poděkovala Mgr. Radce Novákové za jazykovou korekturu diplomové práce. Dále moje velké poděkování za spolupráci patří všem základním a středním odborným školám v Hradci Králové a v Pardubicích, které mi umožnily provedení dotazníkového šetření na jejich školách. V neposlední řadě bych moc ráda poděkovala za psychickou a finanční podporu svému příteli a rodičům, kteří mne velice podporovali po celou dobu mého studia. Tedy i oni nesou značný podíl na napsání této diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce s názvem Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany je teoreticko-výzkumnou prací. Teoretická část se zabývá terminologií šikany, charakterizuje agresora a oběť šikany, upozorňuje na varovné signály šikany, popisuje dopady šikany na oběť a také se zabývá strategiemi vyšetřování šikany a její prevencí. Diplomová práce dále v teoretické části charakterizuje dle legislativy “jedince se sociálním znevýhodněním”, obsahuje zamyšlení nad zavedením školních uniforem do českých škol a popisuje ekonomickou šikanu. Poslední kapitola teoretické části je věnována chudobě. Výzkumná část diplomové práce je zpracována kvantitativním přístupem formou dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření bylo prováděno u žáků na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit a vzájemně porovnat výskyt ekonomické šikany na základě sociálně-ekonomických rozdílů mezi žáky na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách.

KLÍČOVÁ SLOVA

školní šikana, hlavní aktéři šikany, ekonomická šikana, sociální aspekty šikany, prevence šikany, chudoba

TITLE

A study of the formation of bullying between classmates with social differences

ANNOTATION

The diploma thesis is research work focused on study of the formation of bullying between classmates with social differences. The practical work of thesis is focused on bullying terminology, alerts for warning signals, characteristics of bullying assailant, characteristics of bullying victim and bullying prevention. Also, this thesis is focused on bullying investigation and prevention. The next theoretical part of thesis is focused on analysis of implementation of school uniforms to Czech schools and this part describes a meaning of economist bullying. The last theoretical part is focused on poverty. The research part was carried out on pupils of second level of elementary school and on students of high schools using quantitative form of questionnaires. The main research goal of thesis was exploring and compares the occurrence of economic bullying on the second level of elementary school with high schools.

KEYWORDS

School bullying, bullying victim, bullying assailant, economic bullying, bullying prevention, poverty, social inequality

OBSAH

Seznam grafů	10
Seznam Tabulek.....	11
Seznam zkratk a značek	13
Úvod	14
TEORETICKÁ ČÁST	16
1 Šikana ve školním prostředí.....	16
1.1 Charakteristika šikany	16
1.2 Definice školní šikany	16
1.3 Příčiny vzniku šikany ve škole	17
1.4 Školní třída jako skupina	17
1.5 Vývojová stadia šikany	18
1.6 Místa ve škole, kde dochází nejčastěji k šikaně	21
1.7 Varovné signály šikany ve škole	21
2 Charakteristika hlavních aktérů šikany ve školním prostředí	23
2.1 Charakteristika agresora šikany.....	23
2.2 Rodinné prostředí agresora šikany	24
2.3 Charakteristika oběti šikany	25
2.4 Rodinné prostředí oběti šikany	25
2.5 Reakce třídního kolektivu na šikanu ve třídě	26
3 Dopady šikany na život šikanovaného žáka	27
3.1 Důsledky šikany pro oběť	27
3.2 Proces vnitřní viktimizace	28
3.3 Psychická traumatizace jako důsledek šikany	28
3.4 Následky šikany, které mohou přetrvat do dospělosti.....	29
4 Vyšetřování šikany ve školním prostředí.....	30
4.1 Strategie vyšetřování šikany.....	30
4.2 Pohled na šikanu z právního hlediska	31
4.3 Organizace zabývající se problematikou šikany	31
5 Sociální aspekty šikany	34
5.1 Ekonomická šikana.....	34
5.2 Legislativa – jedinec se sociálním znevýhodněním	35
5.3 Sociální hendikep jako spouštěč šikany	36
5.4 Šikanování a konstrukce odlišnosti	37
5.5 Školní uniformy.....	37

6	Prevence šikany	38
6.1	Druhy prevence šikany	38
6.2	Předpoklad úspěšného řešení šikany	39
6.3	Prevence na úrovni školy jako celku	40
7	Chudoba jako sociální problém	41
7.1	Chudoba.....	41
7.2	Dělení chudoby.....	42
7.3	Pojetí chudoby	42
7.4	Chudoba v České republice	43
	VÝZKUMNÁ ČÁST	46
8	Metodologie výzkumu	46
8.1	Stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek.....	46
8.2	Stanovené hypotézy.....	48
8.3	Charakteristika výzkumných metod	49
8.4	Výběr výzkumného souboru	49
8.5	Předvýzkum.....	50
8.6	Sběr dat.....	50
9	Prezentace sběru dat	51
10	Statistické ověřování hypotéz.....	71
11	Interpretace výsledků výzkumného šetření	81
12	Diskuze výsledků dotazníkového šetření.....	83
13	Shrnutí výsledků výzkumu	85
	Závěr	88
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	89
	SEZNAM PŘÍLOH	93
	Příloha A: Dotazník pro žáky základních škol	93
	Příloha B: Dotazník pro žáky středních odborných škol.....	97

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů.....	51
Graf 2: Žáci navštěvující základní školy (8. a 9. třídu).....	52
Graf 3: Žáci navštěvující střední odbornou školu (1. – 4. ročník)	53
Graf 4: Zkušenost žáků s posměchem z finančních důvodů	59
Graf 5: Zkušenost žáků s posměchem kvůli nenakupování svačin ve školních automatech	60
Graf 6: Zkušenost žáků s posměchem kvůli vlastnění staršího typu elektronických zařízení	61
Graf 7: Zkušenost žáků s posměchem kvůli nevlastnění elektronických zařízení ve školách	62
Graf 8: Zkušenost žáků s posměchem kvůli oblečení ve školách	62
Graf 9: Názory žáků na zavedení školních uniforem	65
Graf 10: Názory žáků na ovlivnění sociálních rozdílů mezi žáky zavedením školních uniforem	66
Graf 11: Zkušenost žáků s negativními narážkami od spolužáků kvůli ekonomickým možnostem rodičů	67
Graf 12: Zkušenost žáků s posměchem kvůli ekonomickým možnostem rodičů	68
Graf 13: Přítomnost žáků se sociálně-ekonomicky znevýhodněnými možnostmi.....	69
Graf 14: Šikana sociálně-ekonomicky znevýhodněných žáků ve školách	70

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Věk respondentů.....	52
Tabulka 2: Účast žáků na jednodenních výletech a jednodenních akcích školy.....	53
Tabulka 3: Důvody neúčasti na školních výletech a školních akcí.....	54
Tabulka 4: Účast žáků na vícedenních školních akcích.....	54
Tabulka 5: Důvody neúčasti na vícedenních školních akcích.....	55
Tabulka 6: Docházení žáků na školní obědy.....	56
Tabulka 7: Důvody nedocházení na školní obědy.....	57
Tabulka 8: Donášení školních pomůcek do škol.....	58
Tabulka 9: Důvody nedonášení školních pomůcek do škol.....	58
Tabulka 10: Zkušenost žáků s posměchem kvůli oblečení ve školách.....	63
Tabulka 11: Důvody posměchu kvůli oblečení ve školách.....	64
Tabulka 12: Empirické četnosti: zkušenosti žáků s posměchem z finančních důvodů.....	72
Tabulka 13: Teoretické četnosti: zkušenosti žáků s posměchem z finančních důvodů.....	72
Tabulka 14: Výpočet testového kritéria: zkušenosti žáků s posměchem z finančních důvodů.....	72
Tabulka 15: Empirické četnosti: posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení.....	73
Tabulka 16: Teoretické četnosti: posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení.....	73
Tabulka 17: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení.....	73
Tabulka 18: Empirické četnosti: posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.....	74
Tabulka 19: Teoretické četnosti: posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.....	75
Tabulka 20: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.....	75
Tabulka 21: Empirické četnosti: posměch kvůli nošení neznačkového oblečení.....	76
Tabulka 22: Teoretické četnosti: posměch kvůli nošení neznačkového oblečení.....	76
Tabulka 23: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli nošení neznačkového oblečení.....	76
Tabulka 24: Empirické četnosti: názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem.....	77
Tabulka 25: Teoretické četnosti: názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem.....	77
Tabulka 26: Výpočet testového kritéria: názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem.....	77
Tabulka 27: Empirické četnosti: posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů.....	78
Tabulka 28: Teoretické četnosti: posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů.....	79
Tabulka 29: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů.....	79
Tabulka 30: Empirické četnosti: šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě.....	80

Tabulka 31: Teoretické četnosti: šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě	80
Tabulka 32: Výpočet testového kritéria: šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě	80

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

α - alfa (hladina významnosti)

H_0 – nulová hypotéza

H_1 – alternativní hypotéza

KH – kritická hodnota

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Sb. - Sběrka zákonů

TK - testové kritérium

VO – výzkumná otázka

ÚVOD

Diplomová práce se věnuje tématu Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany. Téma pro diplomovou práci jsem si vybrala na základě setkání s novým pojmem současnosti. V médiích i v některých publikacích se objevuje tzv. ekonomická šikana, která vzniká ve školách na základě ekonomických a sociálních nerovností mezi žáky.

K výběru tématu mne také přivedla osobní zkušenost se šikanou na základní škole. Na základní škole jsem byla v roli „oběti šikany“, jednalo se o první fázi tzv. ostrakismus. Od doby, co jsem navštěvovala základní školu, uteklo již devět let. Doposud jsem neměla žádné povědomí o existenci ekonomické šikany. Mým záměrem bylo zjistit, zda se tzv. ekonomická šikana vyskytuje na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách.

Ve svém kvantitativním výzkumu jsem se snažila pomocí dotazníkového šetření zjistit, na jakém typu škol dochází k posměchu (kvůli elektronickým zařízením, značkovému oblečení, ekonomickým možnostem rodičů aj.) a k ekonomické šikaně (u žáků se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi) častěji zda na druhém stupni základních škol nebo na středních odborných školách.

Teoretická část diplomové práce je zaměřena na charakteristiku šikany ve školním prostředí, zahrnuje vývojová stadia šikany, varovné signály a také příčiny, proč může šikana vznikat. Teoretická část se také věnuje hlavním aktérům šikany a je zaměřena na dopady šikany, které mohou zásadně ovlivnit budoucí život šikanovaného žáka. V diplomové práci je popsána strategie pro vyšetřování šikany a také prevenci jak šikaně ve školách předcházet. Dále byla práce věnována sociálním aspektům šikany, kde je charakterizován dle legislativy „jedinec se sociálním znevýhodněním“. Obsahuje zamyšlení nad zavedením školních uniforem do českých škol na základě myšlenky a snahy snížit sociální rozdíly mezi žáky a tím předcházet vzniku ekonomické šikany na českých školách. Dále je práce věnována popisu ekonomické šikany a zabývá se sociálními hendikepy a konstrukcí odlišnosti, které mohou vést ke vzniku šikany. Závěr teoretické části je věnován chudobě, najdeme v ní např. dělení chudoby, dimenze chudoby a také výzkumy Evropské unie, která porovnávala členské státy Evropské unie v rámci chudoby.

Diplomová práce může přispět k osvětě poměrně nového pojmu „ekonomické šikany“ a upozornit na sociálně-ekonomické nerovnosti mezi žáky na základních a středních odborných školách. Věřím, že dotazníkové šetření přinese zajímavé výsledky o míře výskytu ekonomické šikany na zmiňovaných školách.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANA VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

V první kapitole jsem charakterizovala pojem šikana a uvedla definici školní šikany. Dále jsem popsala příčiny, které mohou vést ke vzniku šikany ve školním prostředí, a charakteristiku jednotlivých vývojových stadií šikany. Do této kapitoly jsem zahrнула informace o varovných signálech, které mohou upozornit na šikanu žáka v třídním kolektivu, a také jsem upozornila na určitá místa ve školní budově, která by měla být pod zvýšeným dozorem, protože právě v těchto místech probíhá šikanování žáků nejčastěji.

1.1 Charakteristika šikany

Dle Říčana a Janošové (2010) je šikanou nazýváno ubližování mezi jedinci, kteří jsou ve stejném postavení, jako např. ve škole mezi spolužáky nebo studenty apod. Šikana se dělí na přímou a nepřímou. Přímá šikana spočívá především v násilí veškerého druhu (způsobování bolesti bitím, kopáním, pálením...). Přímá šikana se také projevuje ponižujícími tělesnými manipulacemi, poškozováním a odcizováním osobních věcí (oblečení, školní pomůcky, jídlo), slovním napadáním (nadávky, posměch, urážení) a zotročováním, kdy je šikanovaný vydíráním nebo fyzickými útoky nucen dělat ponižující nebo zakázané věci (ukrást něco v obchodě, posluhovat...). Nepřímá šikana spočívá v sociální izolaci spolužáka, kdy si ostatní spolužáci izolovaného žáka nevšímají, nemluví s ním a vylučují ho z činností skupiny. Tato forma nepřímé šikany bývá častěji využívána dívkami, v některých případech má ještě trýznivější průběh než přímá šikana. Nepřímá šikana se může často kombinovat se šikanou přímou.

1.2 Definice školní šikany

Janošová (2011) ve své publikaci uvedla definici školní šikany a její postupný vývoj. V 70. letech 20. století byla šikana charakterizována jako chování, kdy jeden nebo více žáků opakovaně ubližuje někomu, kdo se nedokáže nebo nemůže bránit. V době, kdy definice školní šikany vznikla, byla chápána převážně jako chlapecká záležitost, která byla provázena většinou fyzickými útoky nebo výhrůzkami. Po důkladnějším zkoumání začaly být v 90. letech za šikanu považovány projevy nepřímých útoků (ničení a brání věcí...). O několik let později se obraz šikany rozšířil o vyčleňující agresivní projevy (posměch, pomluvy, vyčleňování ze společných aktivit). V poslední době se také začalo hovořit o kyberšikaně, která se od předchozích projevů liší v tom, že útoky vůči oběti jsou realizovány za pomoci elektronických informačních technologií.

1.3 Příčiny vzniku šikany ve škole

Dle Bendla (2003) bývají příčinou šikany převážně osobnostní rysy oběti a agresora a také nejrůznější podmínky, které se týkají okolního prostředí školy (sociální či kulturní podmínky) nebo prostředí přímo uvnitř školy (klíma školy, složení žáků). Podhoubí šikany nespočívá pouze v osobnostních rysech agresora a jeho oběti, ale také ve lhostejnosti přihlížejících (mlčící skupina), sociální atmosféře či v některých ideologiích.

Prvotní příčiny šikany tvoří podmínky, ve kterých se současná generace nachází, prostředí, ve kterém žije, obecný pokles autority učitelů, rodičů i jiných dospělých osob. K nejčastějším příčinám šikany patří snaha agresora vypadat „mužně“, to zahrnuje přání mít moc ovládat druhé, touha po moci, motivy krutosti, zvědavosti i frajeřiny (vytahovat se před ostatními žáky ve třídě), ale také může šikana pramenit z pocitů nudy, z touhy po senzaci a po stále nových a silnějších zážitcích. Není jednoduché odstranit šikany, protože šikana spočívá v tzv. mechanismu nápodoby. To znamená, že jedinci, kteří se nebojí formou šikanování překročit hranici násilí, jež se bojí překročit ostatní, jsou pak středem zájmu a obdivu svých spolužáků. Tento fakt můžeme považovat za sekundární příčinu šikanování, protože spolužáci, kteří nikoho nešikanovali, mají v agresorovi vzor, a tak můžou začít činit stejně a také začít šikanovat. S problémem příčin šikany také souvisí závažný generační cyklus, který spočívá v sociálním přenosu (v dědičnosti) agresivního chování rodičů na své děti. Agresivní jedinci, kteří dospějí a pak mají své vlastní děti, tak svým chováním a způsobem života vychovávají budoucí agresory (Bendl, 2003).

1.4 Školní třída jako skupina

Pokud se ve třídě vyskytne žák s nápadnou charakteristikou, která se výrazně liší od jeho vrstevníků, může se již v prvním ročníku dostávat do nevýhodného postavení. Příčinou odlišné charakteristiky žáka může být např. tělesná odlišnost, nižší intelektuální schopnosti, komunikační neobratnost nebo slabší sociální původ, který se projevuje méně moderním oblečením a vybavením z domova. Spolužáci pak na své odlišné spolužáky mohou reagovat různými komentáři, které jsou propojeny s jejich skutečnými prohřešky a s fantazií komentujících. Vyřazování některých spolužáků v mladším školním věku nemá příliš promyšlenou podobu, i když některé projevy mohou být dosti kruté (Janošová, 2011).

Přibližně od třetího ročníku se ve třídách začínají objevovat zákonitosti skupinové dynamiky. Žáci se identifikují se svojí třídou a považují svoji třídu za jednoznačně lepší než třídy ostatní,

navštěvující stejný ročník. Jedinec vnímá svoji třídní skupinu v lepším světle a má ke skupině určitou citovou náklonnost. Skupinu, do které jedinec nepatří, vnímá s odstupem a hodnotí ji hůře než svoji skupinu. Identifikace s vrstevnickou skupinou má také svoje stinné stránky. Povědomí sounáležitosti se členy skupiny se většinou vytváří s hodnocením a tím se vytvářejí mezi členy skupiny značné sympatie i nesympatie. Neoblíbení spolužáci ve třídě paradoxně slouží k rozvoji schopností reflektovat svoji vlastní i skupinovou identitu, která v dětských představách dostává konkrétnější, ale často zkreslenou podobu. Následky této uvedené stratifikace ve skupině spočívají v tom, jak dobře kontrastuje rozvinutá schopnost vcítit se do „právoplatných“ členů skupiny a s naprostou necitlivostí vůči okrajovým členům skupiny, kteří jako jedinci druhé kategorie postrádají svoji hodnotu a svá práva (Janošová, 2011).

1.5 Vývojová stadia šikany

Martínek (2015) a Kolář (2011) ve své publikaci charakterizovali celkem pět vývojových stadií šikany:

1. stadium – Ostrakismus

Jedná se o první fázi šikany, kdy agresori neubližují své oběti fyzicky, ale vyčleňují oběť ze svého kolektivu. Konkrétně se to projevuje tím, že se s obětí nikdo nebaví a neodpovídá oběti ani na žádné otázky. V této první fázi v roli agresora více převažují dívky než chlapci. Oběť poznává, že ve třídě není nikdo, vedle koho by si mohla sednout, a každý ji odmítá (Martínek, 2015).

Dle Koláře (2011) se v prvním stadiu šikany jedná o mírné, převážně psychické formy ubližování, kdy se oběť v kolektivu necítí dobře, protože je ve skupině neoblíbená a neuznávána. Tato situace je již zárodkem šikany a obsahuje další rizika negativního vývoje.

2. stadium – Fyzická agrese a psychická manipulace

Oběti se převážně stává již dříve ostrakizovaný jedinec. Většinou může tato fáze nastat tehdy, když se třída dostane do stresového napětí (období velkého množství psaní písemných prací) a tlak z okolního prostředí se na žáky zvyšuje. Agresori mají potřebu si tento zvyšující nápor vykompenzovat na oběti a tím se agresor odreaguje od toho, co mu je samotnému nepříjemné. Ovšem tento důvod, proč agresor šikanuje svoji oběť, nemusí být jediným. Dalším důvodem může být konkurenční boj nebo i pouhé odreagování se. Nelze také zapomenout na důležitý fakt, kdy si agresor svým chováním na vybrané oběti kompenzuje svoje snížené sebevědomí, pocit neúspěšnosti či nepřijetí kolektivem. V tomto stadiu se již začínají objevovat fyzické

útoky a silné slovní urážky. Agresor je ve své podstatě do určité míry závislý na ubližování oběti, protože jakýkoliv jeho problém je tímto kompenzován (Martínek, 2015).

V případě, když existuje ve skupině soudržnost, přátelské vztahy a převažují v kolektivu pozitivní morální hodnoty, kdy mají žáci negativní postoj k násilí a ubližování slabším jedincům, podle Koláře (2011) pokusy o šikanování v této skupině neuspějí. Pokud je v kolektivu imunita vůči šikaně nějakým způsobem oslabena, jsou pokusy o šikanování v kolektivu trpěny a je téměř jisté, že při souhře okolností může pokračovat do pokročilých fází skupinové destrukce.

3. stadium – Vytvoření jádra

Vytvoření jádra je vyústěním neřešené situace, která vznikla v předchozím stadiu ze strany dospělých. Agresoři si začínají uvědomovat, že mají ve třídě jednoznačnou převahu nad obětí a mohou si s obětí dělat cokoli a nikdo jim na to nepřijde. Agresoři také začínají silně ovlivňovat celý třídní kolektiv a začíná vznikat tzv. pyramida šikanování (buď se ostatní spolužáci přidají na stranu agresorů, anebo se také stanou oběťmi šikany). Na vrcholu „pyramidy šikanování“ stojí agresoři, kteří vyvíjejí obrovský nátlak na oběť. Oběť či oběti stojí na samotném základu pyramidy a pozornost celé třídy v rámci ubližování je soustředěna pouze na oběť či oběti. Ostatní spolužáci během šikanování oběti pouze přihlížejí a nikdo z nich se oběti nezastane. Pokud by někdo z třídního kolektivu s obětí souhlasil, nedává to ze strachu znát, protože moc dobře ví, že by také skončil v pozici oběti. Agresoři začínají být na šikanujícím chování závislí, jakmile se ocitnou agresoři ve stresu či nepříjemné situaci, vždycky si na oběti svůj nepříjemný stav vybijí (Martínek, 2015).

Kolář (2011) uvedl, že někdy se může v této fázi stát, že vznikne křehká rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami (slušných žáků a agresorů) a násilí se dočasně pozastaví. Lehce se může situace vrátit zpátky k probíhající šikaně např. příchodem nového agresora či typické oběti z jiné školy. Silné podskupiny charakterově slušných žáků se vyskytují velice málo, protože mají vůči agresorům vždycky nevýhodnou pozici. Agresoři nedodržují pravidla, ale slušný žák respektuje pravidla a hlavně nežaluje. Tak bohužel nepřímo dochází k podporování šikany.

4. stadium – Vytváření norem

Ve čtvrtém stadiu jsou již normy agresorů přijaty a v kolektivu se stávají nepsaným zákonem. I mírní a slušní žáci se začínají aktivně podílet na týrání spolužáka a prožívají u toho pocit uspokojení (Kolář, 2011).

Oběť je stále více tlačena do podřízené role a třídní kolektiv je rozdělen na dvě skupiny („vládnoucí“ a „poddaní“). Oběť začíná být na šikanujícím chování také závislá, přijímá svoji roli

jako normální, nebrání se ubližování, v některých případech začne oběť svoje trýznitele obdivovat a bere je jako kamarády a ochotně provádí jejich příkazy. Ve většině případů u obětí dochází k paradoxnímu chování, oběť ve třídě vyrušuje a snaží se udělat vše proto, aby se agresorům zavděčila. Dalším charakteristickým znakem čtvrtého stadia je, že se ve třídách začínají používat výrazy pro osoby ve třídě nadřazené a podřazené (např. otrokáři či nadřazená rasa a oběti jsou otroci nebo podřadná rasa). Ve čtvrtém stadiu jsou agresori na šikanování již plně závislí, mají radost z toho, že se jich někdo bojí, či to dělají jen z nudy pro svoje pobavení (Martínek, 2015).

5. stadium – Totalita

Dle Koláře (2011) jsou již v pátém stadiu normy agresorů přijaty a respektovány všemi členy skupiny a dochází již k nastolení tzv. stadia vykořisťování. Kolář ve své publikaci pojmenoval agresory „otrokáři“ a oběti šikany jako „otroky“. Agresori sami sebe označují za krále, nadlidi, ministry... apod. a své oběti označují za nevolníky, poddaní, podlidi...

Páté stadium šikany je stadiem posledním a také konečným a šikanu již nelze žádným způsobem řešit. Ve skupině jsou již normy nastaveny, třídní kolektiv vedou agresori. Agresori ubližují svým obětem extrémními formami (pálením žhavými železy, škrcením apod.), u oběti hrozí těžké ublížení na zdraví až smrt. Oběti jsou také na šikanujícím chování plně závislé, nacházejí se ve stadiu tzv. Stockholmského syndromu, nejsou schopni si svůj život bez agresorů představit, vzhlížejí k agresorům bez známek odporu, ochotně plní jejich ponižující úkoly. Kolektiv vnímá šikanující chování jako zcela běžné, aktivně se na něm podílí a pomáhá agresorům (Martínek, 2015).

- Především čtyři stadia je možné řešit terapeuticky, ale poslední páté stadium je již neřešitelné, jeho jediným řešením je rozpuštění celého kolektivu. Na základních školách se můžeme nejčastěji setkat s prvním a druhým stadiem záměrného ubližování, třetí stadium

se na školách vyskytuje výjimečně. Jiná situace je na středních školách a středních odborných učilištích, kde první stadium proběhne většinou velice rychle a studenti či učňové se dostávají často do čtvrtého stadia šikany. Páté stadium šikany se objevuje ve speciálních zařízeních, kde převažuje skupina jedinců s problémovým chováním (Martínek, 2015).

1.6 Místa ve škole, kde dochází nejčastěji k šikaně

Bendl (2003) upozorňuje, že k šikaně může docházet jak cestou do školy, ze školy, v místě před školou, ale i přímo ve škole. V budově školy dochází k šikanování v podstatě kdykoliv během vyučování a o přestávkách. Mezi místa, kde dochází nejčastěji k šikaně, patří šatny, toalety, skrytá zákoutí chodeb, jídelny nebo okolí školy. Většina závažných projevů šikany bývá páchána v místech, která jsou mimo dohled učitelů a pracovníků školy. Z výpovědí žáků bylo zjištěno, že mezi místa, kde není plně bezpečno, patří: školní hřiště, školní jídelny, chodby a prostory před školou.

Osobně se domnívám, že šikana probíhá nejčastěji během přestávek, pokud není ve třídě přítomen učitel, na toaletách, ve školních jídelnách, na chodbách, před budovou školy, v tělocvičnách a na školních hřištích. Také si myslím, že šikana může probíhat ve třídě během výuky, pokud vyučovací hodinu právě vede učitel, který nemá u žáků téměř žádnou autoritu. Také mohou být oběti vystaveny posměchu a různým narážkám, pokud mají vystoupit před třídu a přednášet např. připravený referát. Také si myslím, že i šikana může probíhat během školních dozorů, pokud agresori vědí, že má právě školní dozor pedagog, kterého opět žáci nerespektují.

1.7 Varovné signály šikany ve škole

Je důležité znát varovné signály, které mohou signalizovat, že je dítě v třídním kolektivu šikanováno. Kolář (2011) ve své publikaci tyto varovné signály popsal:

- žádní přátelé ve třídě
- projevy smutku až deprese (žák nechce mluvit o tom, co se děje ve škole)
- poruchy spánku a hrůzostrašné sny
- zhoršený prospěch ve škole
- před odchodem do školy se mohou objevovat bolesti hlavy a břicha
- časté návštěvy u lékaře, náhle se objevují i neomluvené absence

- žák chodí do školy i ze školy oklikami
- příchody domů v poničeném oblečení a se zničenými školními pomůckami
- nedostatek kapesného (vyžaduje další peníze)
- žák přichází domů hladový, i když má zajištěno jídlo na celý den
- neschopnost vysvětlit svá zranění (podlitiny, popáleniny, lehký otřes mozku)
- vyhrožování sebevraždou či pokusy o sebevraždu

2 CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH AKTÉRŮ ŠIKANY VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Ve druhé kapitole jsem se zabývala charakteristikou agresora, popsala typologii agresora a také se zaměřila na popis rodiny, ve které agresori šikany vyrůstají. Dále jsem v kapitole popsala charakteristiku oběti, typologii oběti a popsala rodinu, ve které oběti šikany vyrůstají, a upozornila jsem na rizikové faktory u oběti. Zaměřila jsem se na třídní kolektiv, který je rozdělen na dvě skupiny. První skupinou třídního kolektivu je přihlížející většina spolužáků a druhou skupinou jsou obránci oběti, tedy žáci, kteří sympatizují s obětí šikany a brání ji.

2.1 Charakteristika agresora šikany

Dle Bendla (2003) je agresorem disharmonická osobnost. Ve většině případů pocházejí agresori z rodin, kde se vyskytuje fyzické nebo citové násilí. Tím se podle mechanismu nápodoby učí, že násilí a agrese jsou vhodné prostředky k tomu, aby člověk dosáhl svého. Posilující vliv na agresivní chování má negativní zkušenost z rodiny. Rodiče agresorů bývají k agresivnímu chování tolerantnější, sami ve své výchově užívají tělesné tresty.

Podle Říčana a Janošové (2010) je agresor aktivním členem šikany a také je jejím hlavním iniciátorem. Agresor se může projevat tělesnou zdatností, hrubostmi v mimice, projevem vznětlivé a impulzivní povahy, porušováním školního řádu a pravidel chování, horším školním prospěchem, absencí svědomí, neoblíbeností u spolužáků, absencí empatie, projevy krutosti a panovačnosti.

Dle Martínka (2015) se agresori dělí na určité typy agresorů:

- **Agresor hrubý, fyzický** – Jedinec, který využívá své fyzické síly. Jeho oběti jsou nejčastěji mláceny, škrceny či páleny. Většinou se jedná o jedince, který sám ve své rodině zažívá vůči své osobě stejné chování. Ve školním prostředí potřebuje agresor ke svému chování publikum a snaží se získat obdiv spolužáků. Velice rád tento jedinec pořádá ve třídě souboje, kdy dva jím vybraní spolužáci proti sobě bojují. Třída hlasuje, kdo souboj vyhraje, a agresor nemá s týraným spolužákem žádný soucit.
- **Agresor jemný, kultivovaný** – Jedinec, který se před dospělými lidmi a hlavně učiteli chová velice slušně a ochotně. Ovšem jeho chování se zásadně změní, když učitel opustí třídu. Pak jedinec začne praktikovat tvrdou šikany, ale nikdy oběti neublíží sám. Kolem sebe má své pomocníky, kteří plní jím zadané úkoly. Při vyšetřování šikany se jedinec staví do pozice, že on o ničem neví a nic neprovedl. Ve své rodině ovšem zažívá tvrdou výchovu.

- **Agresor srandista** – Patří mezi jedince, který je učitelům sympatický. Vše je pro něj jen „legrace“. Během nudné hodiny dokáže celou třídu rozesmát. Když učitel přijde do třídy a agresor momentálně ve třídě nějakému spolužákovi ubližuje, vymluví se, že to byla pouze legrace. Ostatní spolužáci ze třídy jeho výmluvu ze strachu potvrdí, aby se příště násilí nestalo jim. Rodina, ve které jedinec vyrůstá, uplatňuje liberální výchovu.
- **Agresor spouštějící ekonomickou šikanu** – Ekonomickou šikanu spouštějí jedinci, jejichž rodiče velice podporují své děti za každou cenu po materiální stránce (nejnovější mobilní telefon, tablet atd.). Chtějí pro své dítě každou novinku, aby ve společnosti nezaostávaly. Tyto děti mají veškerý nadbytek věcí, které si přejí, ale chybí jim opravdové rodičovské zázemí. Jedinec si po této výchově ničeho neváží, ani mezilidských vztahů. Majetek agresora poté slouží ke špatnému rozvrstvení třídy. Vedoucí pozici ve třídě mají děti, které mají nejlepší telefony, a ne děti, které něco umějí a prospěchově vynikají.

2.2 Rodinné prostředí agresora šikany

Janošová (2011) ve své publikaci popisuje, že agresori šikany mají doma od svých rodičů nedostatek citové vřelosti a jsou častěji podrobováni autoritářské výchově, která může být provázena ponižujícími výchovnými praktikami a nedostatkem svobody. Uvnitř těchto rodin se také můžeme setkat s nepřiměřenými tresty, násilím mezi rodiči či sourozenci. Děti pak tyto vzorce chování z domu přebírají a přijdou jim normální pro řešení konfliktů či svých problémů.

Dle Říčana a Janošové (2010) je také důležité zmínit tzv. fenomén zbohatlických rodin, někdy jsou jejich děti vedeny k tomu, aby se uměly prosadit tzv. ostrými lokty. Tyto děti po materiální stránce nestrádají, ale většina z nich postrádá od rodičů dostatek zájmu a pozornosti. Zaznamenány byly případy, kdy agresorem šikany byl syn školní inspektorky, dcera ředitele školy či syn vlivného sponzora školy. Tyto děti zpravidla předpokládají, že si mohou dovolit překračovat pomyslnou hranici přijatelného chování.

Můj osobní názor na agresory je takový, že to jsou ve skrytu duše nešťastní jedinci, kteří mají především nějaké problémy sami se sebou. Mohou to být problémy různých druhů, např. nespokojenost s vlastním vzhledem, nespokojenost s tělesnými odlišnostmi, rodinné problémy, absence opravdových přátel apod. Myslím si, že zdravě vyrovnaný a spokojený člověk nemá zapotřebí se povyšovat nad druhé jedince. Proto se domnívám, že agresori nemohou patřit k vyrovnaným, ale ani spokojeným jedincům.

2.3 Charakteristika obětí šikany

Podle Bendla (2003) je stále běžnější, že šikanovanými žáky se stávají stále častěji žáci slušní, dodržující školní řád. Ze zásady se jim nechce prát se spolužáky, nad kterými vynikají svými vědomostmi. Oběti šikany jsou rozdělovány do tří skupin. První skupinu tvoří slušní a kvalitní jedinci a nositelé normality. Druhou skupinu tvoří jedinci s vyšší hladinou úzkosti a třetí skupinu tvoří lidé, jejichž rodiče jsou úzkostní lidé.

Říčan a Janošová (2010) popsali rizikové faktory, které by se mohly vyskytovat u obětí šikany; tělesná slabost (větší riziko u chlapců), nápadné vnější znaky (obezita, brýle, invalidita, tik apod.) a rasová odlišnost.

Dle Lovasové (2006) se obětí šikany stávají jedinci se sociálním znevýhodněním (nemohou se oblékat dle poslední módy, nemají mobilní telefony, nechodí na nákupy do McDonald's apod.) Šikana v důsledku nízkého sociálně-ekonomického postavení rodiny nabývá v posledních letech na významu.

Martínek (2015) rozděluje oběti šikany do následujících kategorií:

- **Oběť na první pohled** – Jsou děti, které samy vysílají do okolí signály slabosti. Neumí se ve třídě prosadit, sedí zamlklé a osamocené. Pokud se stanou terčem posměchu, neumí se bránit, utečou s brekem nebo se začnou vztekat a nadávat, což třídu ještě více k legráckám povzbudí.
- **Oběti vychované příliš protekčně** – Jedná se o děti, které pocházejí z rodiny, kde si jejich rodiče nedovedou připustit, že jejich děti dospívají a stávají se samostatnými. Rodiče chodí s dítětem do školy a zařizují za něj věci, které je dítě schopné zvládnout samo. Takto projektivní chování rodičů ostatní spolužáky silně provokuje.
- **Hendikepované děti** – patří mezi velice snadné oběti šikany.
- **Učitelské děti** – Mezi oběti šikany může také patřit dítě, jehož rodič působí jako učitel na stejné škole. Od spolužáků může dítě slyšet narážky, že má od svého rodiče ve škole protekci a podporu.

2.4 Rodinné prostředí obětí šikany

Janošová (2011) charakterizuje jako ohrožené ty žáky, kteří si drží odstup od svého okolí. Týká se to rodin, které se hlásí k různým náboženským seskupením nebo k etnickým menšinám, a tím se jejich životní styl značně odlišuje od života většiny. Také jsou šikanou ohroženy děti,

které vyrůstají v rodině, kde jsou úzkostně vedeny k potlačování agresivních projevů i pocitů. Podobně na tom jsou žáci, které ve svých rodinách prošli silnou puritánskou sexuální výchovou. Těmto dětem chybí základní informace o sexualitě a různé poznámky související s tímto tématem je přivádějí do rozpaků. Riziko představují rozmazlující výchovné styly, kdy jsou dětem poskytována jistá privilegia, ale chybí mu určité vedení ke spolupráci a brání ohledů na druhé osoby.

2.5 Reakce třídního kolektivu na šikanu ve třídě

Třídní kolektiv se během probíhající šikany rozděluje na dvě skupiny. První skupinou jsou přihlízející spolužáci a druhou skupinou jsou obránci šikanovaných spolužáků.

1. Přihlízející spolužáci

Říčan a Janošová (2010) popisují, že čím déle se šikana ve třídě objevuje, tím více se ve třídě hromadí pochvalné projevy ve prospěch agresorů, a pokud šikana trvá delší čas, nikdo již o oběti šikany nejeví zájem. Dochází také ke změnám v myšlení u přihlízejících spolužáků, ve třídě převažuje přesvědčení, že viníkem je sama oběť. Někteří spolužáci se později mohou přidat na stranu agresorů a projevovat snahu, aby se o dané situaci nikdo nedozvěděl. Pokud šikana ve třídě neustále pokračuje i přes intervence pedagogů, může to být tím, že se na ní podílejí nejmocnější žáci ze třídy, nebo jsou agresory žáci, do kterých by to učitelé nikdy neřekli.

2. Obránci šikanovaných spolužáků

V posledních letech se začali odborníci zaměřovat na žáky, kteří se snaží šikanovanému žákovi pomoci. Přítomnost žáků, kteří ochraňovali šikanovaného žáka, do určité míry rozhoduje o tom, zda šikana zůstane pouze v prvním stadiu (vyčleňování), či zda přeroste v horší formy ubližování. Pokud se žádný žák nepostaví veřejně na stranu oběti, pokud jde zatím jen o drobné spory, tak se s největší pravděpodobností již nikdo neodváží veřejně postavit na stranu oběti poté, kdy šikana přeroste do brutálnější formy (Janošová, 2011).

3 DOPADY ŠIKANY NA ŽIVOT ŠIKANOVANÉHO ŽÁKA

Ve třetí kapitole jsem popsala ohrožení, která oběti hrozí po stránce somatické i psychické. Věnovala jsem se faktorům, které ovlivňují psychické následky šikany, a popisu procesu vnitřní viktimizace, psychické traumatizace a následkům šikany, které mohou u oběti přetrvávat, až do dospělosti.

3.1 Důsledky šikany pro oběť

Dle Bendla (2003) nebezpečnost v působení šikany na oběť spočívá zejména v její závažnosti a dlouhodobosti. Jedinec, který prožil šikanu, si nese následky po duševní i tělesné stránce po celý svůj život. Někdy oběť již není schopna snášet další nátlak ponižování a rozhodne se k sebevraždě. Podle Matthewse (2015) se oběti šikany mohou stát závislými na alkoholu či drogách.

Dopad šikany může ohrozit somatické i psychické zdraví oběti. Šikana způsobuje silný stres. Potíže, které se u oběti šikany projevují, je možné zařadit do kategorie posttraumatických stresových poruch, které se projevují právě psychickými a somatickými obtížemi. Psychické důsledky šikany spočívají v projevech úzkosti, deprese a senzitivní vztahovačnosti. Somatické důsledky šikany se projevují poruchami spánku, sníženou imunitou, větším sklonem k prožívání bolesti a celkovou nepohodou (Bendl, 2003). Stres spojený s násilím může způsobit poškození nervového, endokrinního, oběhového, reprodukčního, imunitního a respiračního systému (Hilis, Mercy, Saul, 2016).

Janošová (2016) ve své publikaci charakterizovala oblasti, které ovlivňují rozsah psychických následků oběti vlivem šikanováním:

- **Závažnost šikany** – Závažnost šikany se odvíjí dle časového trvání šikany, brutality útoku, ale také záleží na solidaritě jednotlivých spolužáků a na průběhu šikany.
- **Širší sociální kontext šikany** – Postoj učitelů k řešení šikany, míra a přiměřenost podpory rodičů, učitelů a spolužákům k jednotlivým aktérům šikany. Důležitou roli hraje také počet agresorů a obětí v daném průběhu šikanování.
- **Osobnost šikanujících a šikanovaných** – U hlavních aktérů šikany záleží na jejich morální vyspělosti, sociálních dovednostech, schopnostech ovládat své emoci i chování, emoční stabilitě a zranitelnosti šikanovaného jedince. Důležité je také, jaký byl motiv šikany.

3.2 Proces vnitřní viktimizace

Dle Janošové (2016) je vnitřní viktimizace spojena se změnami, ke kterým dochází v myšlenkách a v prožívání šikanovaného jedince. U šikanovaného jedince dochází ke změnám v chování, a pokud šikana neustále pokračuje, šikanovaní žáci přijmou identitu oběti a začínají tuto roli i naplňovat.

Janošová (2016) popsala fáze, které zahrnují fáze vnitřní viktimizace:

1. Pocit šikanovaného žáka, který se domnívá, že mezi ostatní žáky nepatří – Z počátku, kdy jsou oběti šikany napadány především slovními útoky a vyčleňováním z kolektivu, tak mají pocit, že s nimi samotnými není něco v pořádku. Důvěra šikanovaných žáků k ostatním spolužákům postupně mizí, šikanovaní žáci mají pocit, že pokud se s nimi ostatní spolužáci nechtějí bavit, vedou je k tomu nějaké úmysly.

2. Potřeba šikanovaného žáka chránit se – Šikanovaní jedinci vnímají mnoho situací jako ohrožující a nebezpečné. Proti potencionálnímu ohrožení se oběti chrání různými strategiemi a snaží se izolovat od agresora. Některé oběti šikany zůstávají raději doma i za cenu absencí ve škole. Jiní šikanovaní žáci se uzavírají do sebe a žijí ve svém vnitřním světě a fantaziích.

3. Sebeobviňování šikanovaného žáka – V této fázi se může u šikanovaného žáka objevovat tzv. triáda trýznivých pocitů (stud - vina a strach), tyto emoce jsou součástí viktimizačních příznaků, které se vyskytují u obětí, které jsou týrány či prožívají násilí.

4. Rezignace šikanovaného jedince – Pocity rezignace, pasivního odevzdání se událostem jsou emoce u šikanovaného jedince, které jsou posledním stupněm v procesu vnitřní viktimizace. Pro šikanovaného žáka se stává šikana běžnou součástí jeho školního života. U šikanovaného jedince se vyskytují myšlenky spojené s pocity, že život nemá smysl.

3.3 Psychická traumatizace jako důsledek šikany

Podle Janošové (2016) šikana patří mezi zkušenosti, které jsou traumatizující. Důsledkem šikany může dojít k rozvoji posttraumatické stresové poruchy. U žáků v pozorovaných třídách trvalo přibližně déle než jeden rok, než se u nich začaly projevovat některé příznaky posttraumatické psychické poruchy. Posttraumatické potíže jsou způsobeny nahromaděním napětí v nervové soustavě, které organismus instinktivně vytvořil, když se ocitl v nebezpečné situaci. V nebezpečných situacích ohrožujících daného jedince slouží tato energie k fyzickému sebezáchovnému jednání „útok nebo útek“. Může dojít k situaci, že ani jedna z těchto reakcí

není možná. Pokud se nepodaří do určité doby od události odstranit energii z organismu prostřednictvím psychických obran, dojde k jejímu zablokování.

3.4 Následky šikany, které mohou přetrvat do dospělosti

Fiedlová (2009) upozornila na následky šikany, které mohou šikanovaného jedince poznamenat na dlouhá léta po opuštění školy a mohou také vest k nízkému sebevědomí a společenské izolaci v dospělosti. Jedná se o tyto oblasti:

- **Vztahy** – Pro jedince, kteří prošli šikanou, může být někdy velice obtížné navazovat zdravé vztahy. Například u mužů by se mohly následky šikany projevit v nedostatku sebejistoty, a tak se může stát, že se třeba tito muži nikdy neožení, či si nenajdou partnerku.
- **Zaměstnání** – V některých případech oběť šikany nedokáže dosáhnout potřebného vzdělání, k jakému by měla jistě předpoklady, v důsledku stresu, sníženého soustředění, nedostatečné motivace a deprese. Některým obětem šikany chybí sociální schopnosti v jednání s lidmi, a proto je pro ně velice omezující najít pro ně vhodné zaměstnání.
- **Šikana na pracovišti** – V zaměstnání se se šikanou může setkat stále více jedinců. Šikana v zaměstnání je pro oběti velice traumatická a rány bývají větší a horší než při školní šikaně. Řešení a léčba šikany může trvat řadu let.

Dle mého názoru by šikana na školách neměla být opomíjená zejména kvůli samotným obětem šikany, které si následky šikany mohou nést po celý svůj život. Zejména neřešená šikana může jedince ovlivnit natolik, že může zasáhnout i do jeho osobního života natrvalo. Takový člověk si nemusí nikdy najít partnera, přátele, dostudovat, najít zaměstnání apod. Myslím si, že jedinci jsou potom velice poznamenáni zejména po psychické stránce (deprese, sebepoškozování, sebevražedné pokusy), mají snížené sebevědomí a raději se ze strachu izolují od společnosti, aby se uchránili před dalšími pocity zklamání.

4 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Čtvrtá kapitola obsahuje informace o tom, jaké strategie by měly být použity při vyšetřování šikany. Dále jsem se v kapitole věnovala šikaně z právního hlediska a organizacím, které se zabývají problematikou šikany.

4.1 Strategie vyšetřování šikany

Dle Koláře (2001) je strategie první pomoci nejméně náročná a také je použitelná v rámci tradiční odbornosti. Kolář (2001) popsal strategii první pomoci, která zahrnuje celkem pět kroků:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi šikany – Prvním krokem zahájení vyšetřování by měl být rozhovor s informátory a oběťmi o obrazu šikanování. V případě, že nejdříve pedagog hovořil s informátorem (odvážný kamarád či rodič oběti), měly by poté ihned následovat rozhovory s oběťmi šikany (nikoliv s podezřelými pachateli).

2. Nalezení vhodných svědků – Ve spolupráci s informátory a oběťmi šikany by měl pedagog udělat druhý velice důležitý krok, měl by vytipovat členy skupiny, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat.

3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky šikany – Ve většině případů postačí, když pedagog hovoří s jednotlivými žáky. Pokud se vyskytnou určité komplikace, je možné doplnit informace upřesňujícími rozhovory nebo konfrontacemi dvou svědků. Ve třetím kroku by neměl pedagog provést v žádném případě konfrontaci s agresorem a s oběťmi šikany. K těmto situacím dochází při soudních procesech s mladistvými pachateli a tato setkání jsou vždy velice nevýhodná pro oběť, často se stává, že oběť svoji výpověď postupem času odvolá.

4. Zajištění ochrany obětmi šikany – Pořadí čtvrtého kroku není přesně stanoveno, dle situace je v některých případech nutností oběť bezodkladně chránit, protože se nachází v bezprostředním ohrožení. Tato situace může nastat v případech, pokud nám informátor prozradil, že agresor bude na oběť čekat před školou.

5. Rozhovor s agresory šikany a případné konfrontace mezi agresory – Rozhovor s agresorem šikany patří mezi poslední krok celého vyšetřování. Pedagog by měl být na tuto situaci dobře připraven, pokud zatím nezná vnější obraz šikany a nemá shromážděné důkazy, nemá smysl s agresorem vést rozhovor. Agresorovou reakcí bude poté zapření či zpochybnění

informací a hlavně bude vědět, že někdo o něm podal ve škole zprávu, a informátorům se pomstí. Postará se o uklizení důkazů, které by mohly jeho šikanující chování prokázat.

Hlavním významem rozhovoru je zeslabovat agresi dotyčných agresorů vůči spolužákům a okolí. Hlavní úkol rozhovoru spočívá v tom, abychom agresory okamžitě zastavili v jejich jednání a chránili před ním oběť. Na agresory můžeme použít princip „přitlačení ke zdi“. Například můžeme agresora upozornit, že pokud se bude jeho šikanující chování opakovat, tak při sebemenším náznaku bude vyloučen ze školy nebo ohlášen na policii.

Dle Sleeho (2014) odborníci uvedli, které strategie jsou efektivní při řešení všech typů šikany. Shodli se na těchto strategiích: rozhovor s rodinnými příslušníky; rozhovor se specializovanými odborníky; rozhovor s učiteli; rozhovor s poradci škol a také na používání školních pravidel proti šikaně.

4.2 Pohled na šikanu z právního hlediska

Martínek (2015) ve své publikaci uvedl, že řešení šikany z právního hlediska může být velice problematické, protože potrestání agresora se odlišuje podle daných situací, v jakých se oběť nacházela. Rodiče šikanovaného žáka by se měli nejdříve obrátit se žádostí o pomoc na školu, protože právní řád přiznává žákům a jejich zákonným zástupcům aktivní ochranu před šikanujícím chováním. Česká školní inspekce zajišťuje státní dohled nad činností školy a na chod školy také dohlíží zřizovatel školy (obec, kraj...). Pokud šikana vyvrcholí v trestní stíhání agresora, má oběť šikany právo na náhradu škody. Bohužel ve většině případů k trestnímu stíhání agresora nedojde kvůli nízkému věku pachatele. Pokud agresor nedosáhl 15 let věku, nemůže být trestně stíhán. Jedinec, který je pachatelem vyššího stupně šikany a je mladší 15 let, může být souzen soudem pro děti a mládež, který může agresorovi uložit dohled probačního a mediačního pracovníka. Pokud by ani toto opatření nepomohlo, byl by agresor umístěn do diagnostického a následně výchovného ústavu pro děti a mládež, v extrémních případech může také dojít k odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Agresoři, kteří jsou mladší 18 let, si nepodmíněný trest odnětí svobody vykonávají ve výchovném ústavu pro mládež.

4.3 Organizace zabývající se problematikou šikany

Dle Vágnerové (2009) se zákonní zástupci mohou obrátit na tyto uvedené organizace, které zajistí pomoc v případě, že se jejich dítě stalo účastníkem šikany:

- **Rodičovská linka (840 111 234)** - Telefonickou krizovou intervencí zajišťují psychologové a jiní pracovníci, kteří poskytují odborné poradenství rodičům a prarodičům z celé České republiky v záležitosti jejich dětí.
- **Linka důvěry** – Je možné využít pro telefonickou pomoc v krizových a obtížných situacích.
- **Internetové poradny** – Internetové poradny poskytují přímé poradenství osobám, které mají podezření na šikanu a potřebují poradit, jak mají postupovat. Odborníci z poraden poskytnou kontakty na specializované pracoviště a navrhnou kroky jak v řešení situace postupovat. Dotazy nejsou nikde publikovány, je zachována anonymita a dotazy se zasílají pomocí e-mailové adresy. Příklady internetových poraden: www.minimalizacesikany.cz, www.linkabezpeci.cz.
- **Pedagogicko-psychologické poradny** – Patří mezi školská poradenská zařízení a jsou umístěny v každém regionu České republiky. Nabízejí bezplatné služby a jsou zaměřeny na poradenství pro děti školního věku. Zabývají se šikanou a také výchovnými problémy a konflikty ve vztazích mezi vrstevníky.
- **Střediska výchovné péče** – Patří rovněž mezi školská zařízení. Zaměřují se na výchovné problémy, poruchy chování a negativní jevy u dětí a mladistvých. Patří sem také problematika šikany. Při řešení problémů šikany pracují střediska s přímými účastníky šikany, třídním kolektivem, rodiči a pedagogy. Střediska nabízejí ambulantní konzultace, celodenní péči a preventivně-výchovné pobyty. Osobně mohu za sebe říci, že mám dobrou zkušenost se střediskem výchovné péče. Pamatuji si, že k nám docházela na základní školu dvojice pracovníků (muž a žena) ze střediska výchovné péče a pomocí skupinové terapie a různých aktivit zjišťovala klima ve třídě a také řešila i probíhající šikanu, kterou se díky její pomoci povedlo ve třídě zastavit.
- **Sociální pracovníci a sociální kurátoři** – Jedná se o pracovníky sociálně-právní ochrany dětí a mládeže s působností na městských a obecních úřadech. Pracovníci řeší výchovné problémy dětí a mládeže v souvislosti s trestnou činností. Kurátor může nabídnout pomoc v možnostech řešení včetně předání kontaktu na další odborníky, ale sám terapii neprovádí.
- **Neziskové organizace zaměřené na prevenci** – Problematice šikany se věnují různé neziskové organizace např. Společenství proti šikaně.

- **Dětská psychiatrie a psychiatrické léčebny** – V některých případech mohou oběti šikany potřebovat psychiatrické vyšetření a zároveň následnou péči. Hospitalizaci v psychiatrické léčebně může psychiatr doporučit, pokud by problémy oběti nebyly zvládnutelné ambulantní léčbou.
- **Diagnostické ústavy** – Jsou zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Do diagnostických ústavů jsou umístěni jedinci, pokud selhaly snahy rodičů, školy i organizací o nápravu jejich chování. Jedinci jsou přijímáni na základě nařízení ústavní výchovy, ochranné výchovy, nebo soudem nařízeného předběžného opatření. Po skončení pobytu jsou jedinci převážně umisťováni do speciálních školských zařízení zajišťujících ústavní nebo ochrannou výchovu.

5 SOCIÁLNÍ ASPEKTY ŠIKANY

V páté kapitole jsem se ve svém úvodu věnovala popisu ekonomické šikany a zaměřila se na „jedince se sociálním znevýhodněním“ z pohledu legislativy. Dále jsem se v kapitole zabývala sociálním hendikepem a konstrukcí odlišnosti v třídním kolektivu, které mohou být rizikovými faktory pro vznik šikany ve škole. V kapitole jsem také popsala zamyšlení nad zavedením školních uniforem do českých škol, které by mohlo pomoci snížit sociální rozdíly mezi žáky.

5.1 Ekonomická šikana

Dle Bendla (2003) způsobuje ekonomickou šikanu nárůst sociálních rozdílů mezi lidmi a také mezi žáky na školách.

Ekonomická šikana vzniká na základě ekonomických a sociálních nerovností. Této šikany se převážně dopouštějí jedinci, kteří si mohou dovolit lepší mobilní telefony, značkové oblečení apod. Tato šikana bývá páchána zejména na jedincích, kteří pocházejí ze slabších sociálních vrstev. V zemích východní Evropy je tento typ šikany záležitostí spíše posledních let, ale v zemích západní Evropy mají s tímto druhem šikany zkušenosti mnohem delší. Na západě Evropy je tento druh šikany nazýván „brand bullying“ nebo „fashion bullying“, tedy šikana týkající se značek nebo oblečení. Spektrum, proč může být jedinec šikanován, je opravdu široké. Důvodem k šikaně může být i účes nebo svačina, které nejsou „trendy“ (Valentová, 2016).

V britském deníku The Guardian uvedla polovina dotazovaných pedagogů, že dochází k izolaci nebo šikaně jedinců, kteří si nemohou dovolit určité moderní věci jako jejich vrstevníci. V průzkumu odpovědělo 85 % pedagogů, že je pro jejich žáky možnost vlastnit moderní zboží důležité. Celkem 93 % pedagogů uvedlo, že nejvíce jsou žáci během nakupování ovlivněni značkou, poté tím, co nakupují jejich přátelé, a také mají svůj vliv loga. Všichni dotazovaní pedagogové upozornili na vliv reklam, který je podle jejich názoru zaměřen především na děti a mladé lidi (Natasha Gilbert, 2008).

Souhlasím s názorem britských pedagogů, reklamy i obecně masmédiá velice ovlivňují děti i mladé lidi v nakupování určitých věcí. Mládež je velice ovlivněna tím, co vlastní kamarádi a spolužáci. Dle mého názoru nevzniká problematika ekonomické šikany pouze vinou žáků, ale také může být ovlivněna nesprávnou rodičovskou výchovou, špatnými pravidly ve škole a právě i vlivem masmédií. Také si myslím, že určitý typ elektroniky do škol nepatří. Nejspíše

bych povolila žákům nosit do školy pouze mobilní telefon, aby měli rodiče nebo kdokoliv jiný možnost se žákovi dovolat, ale ostatní elektronická zařízení do škol, dle mého názoru, nepatří.

Je pravdou, že ve školách je používání mobilních telefonů během výuky zakázáno, ale málokdo z učitelů to kontroluje a dodržuje.

5.2 Legislativa – jedinec se sociálním znevýhodněním

Definice dítěte, žáka, studenta se sociálním znevýhodněním byla původně uvedena v zákoně č. 561/2004 Sb. (Školský zákon) v §16 s nabytím platnosti od 10. 11. 2004 a účinnosti od 1. 1. 2005:

Dle zákona č. 561/2004 Sb. (Školský zákon) jsou jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami definováni jako osoby se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Osoby se sociálním znevýhodněním jsou charakterizovány jako jedinci, kteří žijí v rodinném prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, nebo jsou ohroženi sociálně- patologickými jevy, či je u těchto osob nařízena ústavní výchova, nebo uložena ochranná výchova. Zákon považuje za jedince se sociálním znevýhodněním také osobu v postavení azyllanta, nebo účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky dle zvláště právního předpisu.

V novele zákona č. 561/2004 Sb. (Školský zákon) z roku 2016 došlo ke změně z důvodů zavedení společného (inkluzivního) vzdělávání (MŠMT, 2017) v §16 s nabytím účinnosti od 1. 9. 2016 do 31. 12. 2016:

Zákon dále užívá pojem dítě, žák, student se speciálními vzdělávacími potřebami, ale již zde nejsou definováni jedinci dle hendikepu (osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním). Nyní je dítětem, žákem, studentem se speciálními vzdělávacími potřebami osoba, která k naplnění svých možností ve vzdělávání nebo uplatnění či užívání svých práv potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.

Podpůrnými opatřeními jsou nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách, které odpovídají u dítěte, žáka, studenta jeho zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám. Jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření od škol a školských zařízení.

Ve verzi zákona č. 561/2004 Sb. (Školský zákon) s nabytím účinnosti od 1. 1. 2017 do 31. 8. 2017 §16 nedošlo již k žádným změnám v definici žáka, dítěte, studenta se speciálními vzdělávacími potřebami.

5.3 Sociální hendikep jako spouštěč šikany

Janošová (2011) ve své publikaci popsal rizikové skupiny žáků, které jsou v třídním kolektivu ohroženy šikanou:

- **Sociálně slabé vrstvy** – V posledních letech se v některých třídách vyskytuje tendence vyčleňovat spolužáky, kteří pocházejí ze sociálně slabých vrstev. Jedná se o jedince, kteří nevlastní nejnovější typy mobilních telefonů, nenosí drahé značkové oblečení a ve srovnání s ostatními spolužáky je zřejmá jejich relativní chudoba. Jedinci ze sociálně slabších rodin si do školy přinášejí svačiny z domu a na ostatní spolužáky mohou působit jejich svačiny „obyčejně“, protože ostatní žáci si chodí kupovat svačiny do automatů.
- **Sociálně nezralí žáci** – Sociálně nezralí žáci postrádají sociální a komunikační dovednosti. Tito žáci se ve třídě projevují nevhodnými poznámkami i reakcemi, kterými svoje spolužáky iritují, a někteří spolužáci se za tyto žáky někdy až stydí.
- **Jedinci, kteří dospívají pomaleji, a žáci s infantilním chováním** – V riziku se můžou ocitnout převážně žáci, kteří svoje emoce projevují bez zábran a nejsou schopni svoje emoce skrývat. Kvůli projevu jejich emocí se mohou stát terčem posměchu.
- **Rozmazlující styl výchovy** – Oběťmi šikany se také mohou stát žáci, kteří jsou doma svými rodiči rozmazlováni. Tito žáci nedokážou spolupracovat se svými spolužáky. Některým chybí smysl pro soudržné chování a také smysl pro dodržování určitých pravidel.

Podle Kramulové (2016) je známo, že mezi žáky ve školách existují určité sociální rozdíly. Děti se tak mohou lišit tím, kde trávily své prázdniny podle finančních možností rodičů - zda na zahraniční dovolené u moře, či u babičky na vesnici. Samotné místo, kde děti byly o prázdninách, nevyovídá nic o tom, jak se žáci na prázdninovém místě měli a jaké zážitky či radosti jim to přineslo. K patrnějším statusovým ukazatelům, které s věkem nabývají u žáků na významu, patří možnost vlastnit mobilní telefon, tablet, počítač či účet na Facebooku apod.

Není zase tolik neobvyklé, že rodiče žáků se raději finančně zadluží nebo si nedopřejí výbavu v domácnosti, aby mohli svému potomkovi zakoupit mobilní telefon. Vedení školy by mohlo žákům zakázat nosit mobilní telefony do škol, ale někteří rodiče žáků by si mohli stěžovat, protože chtějí mít svoje děti pod kontrolou a mít možnost být s nimi v průběhu školní výuky v kontaktu (Kramulová, 2016).

Dle Tippetta a Wolkeho (2014) se šikana objevuje ve všech sociálně-ekonomických skupinách. Oběti šikany budou ale pravděpodobněji z nižších sociálně-ekonomických skupin. Je třeba zvážit také faktory, např. rodinné (sourozenecké a rodičovské vztahy), a povahu jedince.

5.4 Šikanování a konstrukce odlišnosti

Žáci, kteří jsou nějakým způsobem odlišní od svých vrstevníků, jsou ostatními spolužáky vnímáni jako „divní“ a jsou ze skupiny vylučováni. Jedná se především o odlišnosti v klíčových oblastech (ve fyzické zdatnosti, atraktivitě oblečení, materiálním vlastnictvím, odlišnostech prospěchu), které jsou rozhodující pro přijetí do kolektivu. V konkrétních výzkumech žáci uvedli jako hlavní důvody šikany tichost, nesmělost, citlivost, nemoderní oblečení, častou nemocnost, odlišné etnikum a náboženské přesvědčení. Z hlediska sociálních konstrukcí je odlišnost vnímána tak, jak je stanovena v konkrétním třídním kolektivu - převážně vlivnou skupinkou nebo jedincem. V některém třídním kolektivu může být žák považován za odlišného, protože se např. nevěnuje konkrétnímu sportu, nosí brýle či z důvodů jiného etnického původu. Komplikaci představuje fakt, že jakmile je určitý žák v třídním kolektivu vnímán jako odlišný, je potom velice obtížné, aby se této nálepky zbavil (Janošová, 2016).

5.5 Školní uniformy

Dle psycholožky Frývaldské (2010) se u nás občas vyskytne diskuze, zda zavést nošení školních uniforem do českých škol. Nošení školních uniforem nemá v České republice svoji tradici. V zahraničí pro žáky vyjadřuje uniforma vědomí soudržnosti, příslušnost k dané škole a její reprezentaci. Uniformy žákům umožňují získat úsporu času (ve smyslu, že žáci nemusí volit oblečení na příslušný den). O zavedení školních uniforem se také hovoří v souvislosti se školní šikanou, vyskytují se názory, že zavedení jednotného oblečení může pomoci odstranit nebo alespoň zmírnit sociální rozdíly mezi žáky. Frývaldská (2010) se s tímto názorem neztotožňuje stejně jako Kramulová (2016). Pokud nebude ukazatelem sociálních rozdílů oblečení, stane se jím mobilní telefon, výše kapesného, vybavení školních pomůcek (psací potřeby, penál...). Dle Frývaldské (2010) se nacházíme ve třetím tisíciletí, kdy se společnost snaží být demokratickou, tolerantní, liberální a snaží se akceptovat rozmanitost kultur, pohledů a přístupů. Ve školství se usiluje o individualizaci, podporu osobnosti a o rozvoj každého jedince. Zavedení školních uniforem je však s těmito snahami v rozporu. Ve svém článku dochází Frývaldská k celkovému závěru: školní uniformy nemají žádnou přidanou hodnotu pro naše školství.

6 PREVENCE ŠIKANY

V šesté kapitole se věnuji druhům prevence, tj. primární prevenci, sekundární prevenci a terciální prevenci. V kapitole charakterizuji předpoklady pro úspěšné řešení šikany a v závěru této kapitoly jsem popsala preventivní opatření proti šikaně, která by měla být dodržována v rámci škol.

6.1 Druhy prevence šikany

Bendl (2003) popsal ve své publikaci tři druhy prevence šikany:

1. Primární prevence – Primární prevenci je možné uplatnit, pokud ještě k šikaně doposud nedošlo. Primární prevence spočívá ve výchově, v informovanosti žáků, rodičů a veřejnosti o šikaně. V preventivních aktivitách ve škole (pěstování zdravého sebevědomí, snaha naučit žáka samostatnosti, výchova k nebojácnosti, trénování tělesné zdatnosti...). Účinnými prostředky preventivní prevence jsou celoškolní setkání, třídní parlament a třídní samosprávy. Nejlepší ochranou proti šikaně je mezi žáky snažit se budovat otevřené, bezpečné a přátelské vztahy.

2. Sekundární prevence – Sekundární prevence bývá uplatňována, pokud se již na škole šikana vyskytla a musí být použita opatření, aby se situace již neopakovala. Do sekundární prevence patří včasná diagnostika, bezodkladné vyšetření šikany a pedagogická opatření (ochrana oběti, rozhovor s rodiči oběti, rozhovor s rodiči agresora šikany, komunikace s ostatními rodiči a také rozhovor s celým třídním kolektivem), výchovná práce s agresory (postih za šikanující chování, snaha o tlumení agresivních projevů, pochvala za každé zlepšení zvládnutí svých projevů impulzivity, snaha zaměstnávat agresora vhodnou činností...).

3. Terciální prevence – Terciální prevence doposud neexistuje, je ovšem možné využít specializovaná pracoviště, která by pracovala především s agresory šikany. Podmínkou je ovšem mít možnost nebezpečného agresora šikany z třídního kolektivu vyjmout. Dlouhodobou odbornou pomoc také potřebují využít oběti šikany, protože se u nich mohou vyskytovat následky posttraumatické stresové poruchy.

6.2 Předpoklad úspěšného řešení šikany

V souvislosti s důrazem na odbornost pedagogů a dalších pedagogických pracovníků je důležité, aby se tyto pracovníci drželi určitých zásad a vyvarovali se určitých pedagogických chyb. Ty popsal Bendl (2003) při řešení šikany v třídním kolektivu:

- Možnost existence šikany v třídním kolektivu neberou na vědomí.
- Podceňování následků šikany a dopadu na oběť, agresora i celý třídní kolektiv.
- Přenesení odpovědnosti a viny za vznik šikany v třídním kolektivu na oběť šikany.
- Provedení konfrontace s agresorem šikany bez zjištěných veškerých potřebných a ověřených informací.
- Provedení přímé konfrontace agresora šikany s obětí šikany, někdy i před třídním kolektivem.
- Ustoupení agresorovi na úkor oběti nebo celého třídního kolektivu.

S posledním bodem „ustoupení agresorovi na úkor oběti nebo celého třídního kolektivu“ mám svoji osobní zkušenost ze základní školy. Pamatuji si, že na základní škole šikanovali spolužáci pedagoga a namočili mu židli. Pedagog tušil, kdo to nejspíše provedl, ale jelikož se nechtěli viníci veřejně přiznat a nikdo jiný ze třídy viníky nahlas nevedl, tak se pedagog rozhodl, že potrestá celý třídní kolektiv písemnou prací. Dle mého názoru byla toto skutečně chyba pedagoga. Ve třídě se samozřejmě nic nezměnilo, viníci nebyli potrestáni a jejich posměchy a negativní narážky na pedagoga i nadále pokračovaly.

Myslím si, že je velice špatně, pokud pedagog nemá zájem a nechce vzniklou šikanu ve třídě vůbec řešit. Také si myslím, že není možné vzniklý problém dostatečně dobře vyřešit, pokud neprobíhá komunikace ve škole mezi pedagogy, rodinnými příslušníky a také pokud není vazba mezi třídními učiteli a žáky.

Podle Hemphilla (2014) jsou právě rodiče těmi, kteří dokážou zabránit šikaně díky vytvoření správné interakce a komunikace. Naučená komunikace s rodiči má pro děti vliv pro komunikaci s ostatními lidmi. Částečně se děti učí komunikovat pozorováním ostatních lidí (např. pozorováním rodičů). Rodiče by se měli zaměřit na autoritativní rodinný styl, ale měli by zároveň svoje děti zahrnovat láskou a věnovat se jim, poskytnout dětem správnou míru nezávislosti vzhledem k jejich věku a nastavit pravidla pro nevhodné chování. Rodiče by také

mohli pomoci dětem naučit se být empatickými a ovládat správnou komunikaci od brzkého věku.

6.3 Prevence na úrovni školy jako celku

Říčan a Janošová (2010) charakterizují prevenci na úrovni školy jako celku takto:

1. Vzájemná solidarita pedagogů – Je základní podmínkou pro dobrou spolupráci všech pracovníků ve škole.

2. Organizace a hustota dozoru – Patří mezi jednoduché, ale účinné preventivní opatření proti šikaně. Čím více probíhá na chodbách během přestávek či v prostorách školy dozor, tím méně mají agresori příležitosti k šikaně. Šikana může probíhat v různých, méně přehledných prostorách školy, které je možné ošetřit školním řádem a zakázat do daných míst žákům přístup.

3. Školní řád – Školní řád by měl obsahovat obecné zásady a ochraňovat slabé jedince. Zakazovat fyzické násilí, zneužívání a ubližování bezbranným.

4. Etická výchova – Etická výchova spočívá v tom, že budeme žákům vštěpovat určité základní hodnoty, na kterých stojí společnost (úcta, soucit, obětavost, čest). Základem etické výchovy na školách je, aby pedagog dokázal uvést osobní příklad a uvedené hodnoty žákům dovedl předat svým vzorem chování.

5. Otevřeně informovat žáky i rodiče o problému šikany – Cesta k důvěře je mluvit o nepříjemných věcech. Informace o šikaně by měli mít rodiče při nástupu dětí do prvního ročníku. Informace může být předána např. ve formě letáčku s hlavním jádrem informací, které se zaměřují na skutečnost, že šikana není na této škole v žádném případě tolerována a její pachatelé jsou případně potrestáni těmi nejtvrďšími tresty. Takovéto prohlášení je důležitým varovným signálem pro rodiče potencionálních agresorů šikany i pro rodiče potencionálních obětí šikany.

6. Vztahy mezi rodiči a pedagogy – Vzájemné vztahy mezi rodiči a pedagogy bývají občas napjaté, objevuje se nedostatek vzájemné důvěry a spolupráce mezi školou a rodiči žáků. Ideální možností může být vznik občanského sdružení rodičů, kde rodič může být rovnocenným partnerem při vedení školy.

Dle Sparse (2014) by učitelé měli sledovat společenskou dynamiku, aby zjistili, jak děti a mladí lidé komunikují a spolupracují. Důležitými aspekty je věnování pozornosti těm žákům, kteří jsou izolovaní nebo zranitelní. Učitelé by také měli dohlížet na atmosféru ve třídě.

7 CHUDOBA JAKO SOCIÁLNÍ PROBLÉM

V sedmé kapitole jsem se v úvodu věnovala popisu chudoby a zabývala se znaky chudoby, které jsou aktuální v současné době. Popsala jsem a charakterizovala dělbu chudoby a také její dimenze. V závěru kapitoly jsem uvedla umístění České republiky ve výzkumu, který provedla Evropská unie. Výzkum byl zaměřen na chudobu v členských státech Evropské unie.

7.1 Chudoba

Dle Kotýnkové (2007) je chudoba jevem, který provází lidskou existenci od jejího počátku po samotnou současnost. Také 21. století není výjimkou. Většina konceptů sleduje chudobu na základě objektivních dat. Subjektivním pohledem by se mohl cítit chudým kdokoli. Chudoba je sociální fakt, neboť chudí jedinci ve společnosti skutečně existují. Patří také mezi interpretační i výkladové schéma, protože společnost určuje, kdo z jejích členů je chudým a kdo nikoliv. Pro chudé je jejich situace obtížným stavem přímé i nepřímé mnohonásobné deprivace (fyzické, psychické, sociální). Chudoba se také může stát fluidním stavem. Jedinci mohou během svého života několikrát do bídy upadnout a také se z chudoby vymanit, ale to není jediná možnost. Někteří se mohou stát chudými ze dne na den, aniž by změnili svůj stálý životní standart. Tato situace může být způsobena např. ztrátou oprávnění k vyplácení sociálních dávek nebo poskytování sociálních služeb, aniž by se situace dotyčných lidí nějak fakticky změnila (Matoušek, 2013).

I když chudoba není v současné době považována za významný sociální problém, jsou zdůrazňovány její nové rysy, kterých v současné době přibývá. Dřívější chudoba byla tradičně spojována s věkem, neschopností práce, fyzickým nebo mentálním hendikepem, či s chronickou nemocí atd. Nynější chudoba je výrazněji spojována s nezaměstnaností, nevýhodnými pozicemi na trhu práce a s příjmovou nebo majetkovou diferenciací ve společnosti. Jejími typickými rysy jsou přetrvání v čase v rámci jedné generace (dlouhodobá chudoba) nebo mezigeneračně (předávána z generace na generaci) nebo mezi klienty sociálního státu (vyloučené lokality). Ke znakům současné chudoby je řazena stigmatizace, segregace a diskriminace chudých asociálních osob. Na druhé straně některé osoby vzdorují normám a institucím společnosti, což společnost chápe jako potvrzení jejich asociálnosti (sociální vyloučení) a nepřizpůsobivosti, což koresponduje s tradiční dělbou chudých na jedince, kteří si pomoc v jejich chudobě zaslouží, a na jedince, kteří si pomoc nezaslouží. V širším pojetí mohou být sociálním vyloučením ohroženy osoby se zdravotním hendikepem, lidé bez domova, staré osoby, lidé s nízkými finančními příjmy, nezaměstnané osoby, drogově závislí,

jedinci s odlišnou sexuální orientací, lidé psychicky nemocní atd. V ČR se menšinám ohroženým sociálním vyloučením pomáhá na politické úrovni (přijímání antidiskriminačních zákonů, opatření sociální ochrany, programy začleňování a integrace...) a na občanské úrovni (sociální práce občanských organizací) (Matoušek, 2013).

7.2 Dělení chudoby

Dle Tomeše (2010) je chudoba běžně chápána jako nedostatek peněz, který znemožňuje zabezpečení základních životních potřeb. Především společensko-ekonomický vývoj moderní společnosti rozděluje chudobu na absolutní a relativní.

1. Absolutní chudoba – Je stav, kdy nedostatek prostředků znemožňuje uspokojit základní životní potřeby (oblečení, jídlo, domov). Tento stav pokračuje, až do míry ohrožení samotné existence jedince s rizikem smrti.

2. Relativní chudoba – Je stav, kdy jedinec, rodina nebo sociální skupina uspokojuje svoje potřeby na výrazně nižší úrovni než je průměrná úroveň lidí v dané společnosti.

→ Absolutní chudoba se převážně vyskytuje v rozvojových zemích. V Evropě najdeme spíše chudobu relativní.

Dále je možné dle Hejzlara (2010) dělit chudobu na objektivní a subjektivní:

1. Objektivní chudoba – Objektivní chudobu určuje stát, který rozhoduje, co znamená uspokojování základních lidských potřeb a také určuje, jaká pomoc komu náleží.

2. Subjektivní chudoba – Subjektivní hodnocení je osobní hodnocení vlastního stavu, které se nemusí shodovat s objektivní chudobou, a také z ní nevyplývají žádné důsledky.

7.3 Pojetí chudoby

Příjmová chudoba, která činí člověka finančně chudým, je pouze jednou z mnoha dimenzí chudoby. V projektu „Hlasy chudých“ z roku 2000, kterého se zúčastnilo přes 60 000 chudých lidí z celého světa, ukázal, že finanční příjem není pro chudé jedince z rozvojových zemí zdaleka jediným nebo nejdůležitějším problémem chudoby. I když ekonomický přístup k chudobě stále zůstává velice vlivným (Exnerová, Volfová, 2012).

Za dimenze chudoby je dnes dle Exnerové a Volfové (2012) považováno:

- **Zdraví** – Kvůli nedostatku či finanční nedostupnosti kvalitní zdravotní péče umírají miliony chudých lidí a to z důvodů: úmrtnost dětí a matek při porodu, úmrtnost dětí do 5 let

věku, nemoci způsobenou závadnou vodou, zápal plic, tuberkulóza, AIDS. Těm by bylo možné v moderní medicíně předejít.

- **Vzdělání** – Nedostatek finančních prostředků, kvalitních pedagogů, školních pomůcek, komplikovaný přístup ke vzdělání pro chudé lidi z odlehlých venkovních oblastí a také celková chudoba lidí, kteří své děti raději pošlou do práce než do školy, může mít za následek negramotnost.
- **Přístup ke službám** – Rozhovory s chudými lidmi odkryly rozsah problematiky přístupu ke službám. Nejedná se pouze o oblast zdravotnictví, ale také o nedostupnost elektřiny, přístup k vodě, dopravní služby, telekomunikační služby apod.
- **Infrastruktura** - Nedostatečná infrastruktura způsobuje sociální izolaci chudých jedinců. Chudí občané se nemohou dostat např. za zařizováním na úřady, či se účastnit společenského života.
- **Bezpečnost** – V chudinských, především městských čtvrtích se mohou vyskytovat různé gangy, které ohrožují život zejména u chudých obyvatel. Smutnou realitou bývá, že přírodní katastrofy či válečné konflikty odnesou převážně chudí obyvatelé. Bohatší obyvatelé mají finanční prostředky nebo společenské kontakty a vazby, které jim spíše umožní dostat se mimo ohrožení.
- **Sociální vyloučení** – Sociální vyloučení se převážně vztahuje ke skupině nikoliv k jedinci. Sociální vyloučení vyjadřuje existenci přímých či nepřímých mechanismů (diskriminace, sociální znevýhodnění), které určité skupině znemožňují plnohodnotně se zařadit do společnosti.
- **Další dimenze** – Mezi další rozměry chudoby může také patřit neschopnost účastnit se společenského a náboženského života komunity i nemožnost vystoupit na veřejnosti bez pocitů studu.

7.4 Chudoba v České republice

Podle Exnerové a Volfové (2012) díky bezplatnému školství a zdravotnictví, které bylo a je dostupné téměř všem, zůstává vzdělanost a zdraví na poměrně dobré úrovni. Podle metodiky Evropské unie z roku 2006 žije v chudobě v České republice každý desátý obyvatel - tzn. příjmy nedosahují 60 % průměrného příjmu. Chudobou jsou v ČR stejně jako ve světě nejvíce ohrožené tyto skupiny: děti, nezaměstnaní, zdravotně postižení, chronicky

nemocní, ženy, neúplné rodiny, národnostní menšiny a venkovské obyvatelstvo. V České republice se nachází více než 300 vyloučených lokalit tzv. ghett, ve kterých žije 80 000 lidí, kde je nezaměstnanost vyšší než 90 %.

Dle Mysíkové (2016) Evropská unie ve snaze zachytit více aspektů chudoby než pouze finanční příjem definovala další indikátory chudoby: ***riziko ohrožení příjmovou chudobou, vážnou materiální deprivaci a velmi nízkou pracovní intenzitu.*** V roce 2014 v hodnocení indikátoru ***rizika ohrožení příjmovou chudobou*** dopadla Česká republika se svými 9,7 % ohrožení ***nejlépe ze všech zemí Evropské unie.*** V hodnocení vážné materiální deprivace bylo hodnoceno, kolik domácností z vypočítané hranice příjmové chudoby v jednotlivých zemích si může dovolit alespoň 4 položky ze seznamu těchto uvedených 9 položek:

- **zaplatit neočekávané výdaje ve výši několika tisíc korun**
- **jíst maso nebo vegetariánské náhražky každý druhý den**
- **dostatečně vytápět byt**
- **zaplatit všem členům z domácnosti týdenní dovolenou mimo domov**
- **vlastnit pračku**
- **vlastnit barevnou televizi**
- **vlastnit telefon**
- **používat auto**
- **hradit náklady spojené s bydlením (včetně hypoték a půjček)**

→V roce 2014 byla v České republice stanovena částka pro ***hranici příjmové chudoby 9 600 Kč*** a v ***hodnocení vážné materiální deprivace se umístila Česká republika na 12. místě*** ze všech států Evropské unie (Mysíková, 2016).

V hodnocení velmi nízké pracovní intenzity bylo cílem zachytit nevyužitý pracovní potenciál členů domácností, kteří mohou být ohroženi příjmovou chudobou nebo různými formami sociálního vyloučení. Ukazatel sledoval, jak během roku v průměru pracovali dospělí členové domácnosti ve věku od 18 do 59 let. Výjimkou byli studenti do 24 let, kteří nebyli do výpočtu zahrnuti. V roce 2014 ***obsadila Česká republika v rámci Evropské unie 6. místo*** (Mysíková, 2016).

V roce 2014 v souhrnném hodnocení všech tří indikátorů chudoby dopadla Česká republika nejlépe ze všech jednotlivých států Evropské unie. V České republice všemi třemi typy ohrožení (rizikem ohrožení příjmovou chudobou, vážnou materiální deprivací a velmi nízkou pracovní intenzitou) trpěla pouze 2 % osob žijících v České republice (Mysíková, 2016).

Postavení České republiky ve výzkumu Evropské unie z roku 2014 mne velice překvapilo. Víím, že díky dostupnému vzdělání i zdravotnictví funguje náš stát poměrně dobře, ale hlavní úskalí vidím ve výši platů, které jsou oproti jiným členským státům Evropské unie poměrně nízké. Z tohoto důvodu jsem vůbec nečekala, že by Česká republika z hlediska ohrožení chudoby mohla dopadnout ze všech členských států Evropské unie nejlépe. Domnívám se, že v České republice jsou nejvíce chudobou ohrožené ženy samoživitelky anebo rodiny, které pečují o člena rodiny se zdravotním postižením nebo s vážným onemocněním. Myslím si, že v současné době není žádným problémem v České republice sehnat zaměstnání. Hlavním problémem je ale výše platů. Určité pracovní pozice jsou hodnoceny nedostatečně, jedná se především o státní zaměstnance typu: učitelé, lékaři, zdravotní sestry aj.

Dle Lecerfa (2016) byly v roce 2014 nejvíce ohrožené skupiny v rámci EU ženy, děti, mladí lidé, lidé žijící v domácnosti pouze s jedním rodičem, méně vzdělaní jedinci a migranti. Objevily se nové formy chudoby na rozdíl od obecné představy, že práce chrání před chudobou. Nově označení „chudí pracující lidé“ jsou převážně zaměstnání v nejistých a nízce placených profesích.

VÝZKUMNÁ ČÁST

8 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum je zaměřen na zjištění, zda sociálně-ekonomické rozdíly mezi žáky mohou vést ke vzniku šikany. Také se snaží zjištěné výsledky vzájemně porovnat a určit, na jakém typu škol se vyskytuje ekonomická šikana kvůli nízkým sociálně-ekonomickým možnostem častěji. Pro vzájemné porovnání typů škol byl zvolen druhý stupeň základních škol (8. a 9. třídy) a střední odborné školy (1.- 4. ročníky).

V diplomové práci jsem si zvolila kvantitativní výzkum, který pracuje s číselnými údaji, zjišťuje množství a výskyt jevů. Číselné údaje mi umožnily vyjádřit hodnoty v procentech a také ověřit hypotézy pomocí statistické metody. V kvantitativním výzkumu jsem si vybrala osoby, které reprezentovali jistou populaci (žáky z druhého stupně základních škol, žáky ze středních odborných škol). Zjištěné výsledky je možné zobecnit pro celou populaci (např. platí pro všechny žáky na druhém stupni základních škol a pro všechny žáky na středních odborných školách) (Gavora, 2000).

Pro sběr dat byla využita metoda dotazníkového šetření. Výsledky výzkumu byly prezentovány pomocí grafů a tabulek. Celkem bylo zvoleno sedm hypotéz, které byly ověřeny pomocí statistické metody chí-kvadrát.

8.1 Stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek

Stanovení cíle výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření byl zvolen jeden výzkumný cíl:

Zjistit a vzájemně porovnat výskyt posměchu a ekonomické šikany na základě sociálně-ekonomických rozdílů mezi žáky na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách.

Stanovení hlavní výzkumné otázky

Toto výzkumné šetření se bude snažit odpovědět na tuto výzkumnou otázku:

Zažívají žáci ve školách posměch a ekonomickou šikanu kvůli sociálně-ekonomickým rozdílům?

Stanovené vedlejší výzkumné otázky

Pro výzkum bylo stanoveno celkem 6 výzkumných otázek, které budou zodpovězeny pomocí otázek v dotazníku:

V01: Zažívají častěji ve školách posměch kvůli sníženým možnostem (nemají možnost jet na školní výlet, lyžařský kurz, či školní exkurzi, nechodí na školní obědy, nenakupují jídlo ve školních automatech či nemají svačiny vůbec, nenosí školní pomůcky...) z ekonomických důvodů žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

V02: Zažívají žáci posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení (tablet, mobilní telefon, notebook, MP3 atd.) nebo pokud nemají elektronická zařízení vůbec spíše žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

V03: Zažívají častěji ve školách posměch kvůli nenošení značkového oblečení žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

V04: Na jakém typu škol (na druhém stupni základních škol nebo na středních odborných školách) by žáci raději uvítali zavedení školních uniforem kvůli zmenšení sociálních rozdílů mezi nimi?

V05: Zažívají častěji ve školách posměch či negativní narážky kvůli ekonomickým možnostem rodičů (vybavení bytu, nakupování dárků, dovolené v zahraničí, typ auta, placení zájmových kroužků apod.) žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

V06: Jsou častěji vystaveni šikaně žáci, o kterých mají povědomí jejich spolužáci, že mají snížené sociálně-ekonomické postavení, spíše žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

8.2 Stanovené hypotézy

Pro výzkum bylo stanoveno celkem 7 hypotéz. Všechny uvedené hypotézy byly statisticky ověřeny pomocí statistické metody chí-kvadrát.

Hypotéza č. 1

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nezažívají posměch kvůli finančním rozdílům ve školách ve stejné míře.

Hypotéza č. 2

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem ve školách kvůli nevlastnění elektronických zařízení.

Hypotéza č. 3

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem ve školách kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.

Hypotéza č. 4

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem kvůli nenošení značkového oblečení do škol.

Hypotéza č. 5

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nemají stejný názor na možné snížení sociálních rozdílů mezi žáky vlivem zavedení školních uniforem.

Hypotéza č. 6

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nemají stejnou zkušenost s posměchem ve školách kvůli rozdílným ekonomickým možnostem jejich rodičů.

Hypotéza č. 7

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi nejsou šikanováni ve stejné míře.

8.3 Charakteristika výzkumných metod

Ve výzkumu byla použita metoda dotazníkového šetření. Dotazník mi umožnil získat hromadné množství údajů od dotazovaných osob. Dotazník obsahoval celkem 19 dotazníkových otázek. Z toho bylo 13 otázek uzavřeného typu, 5 otázek polootevřeného typu a 1 otázka byla otevřeného typu (Pán, Somr, 2007).

Uzavřené otázky nabídly již připravené možnosti odpovědí. Úlohou respondentů bylo na uzavřené otázky odpovědět pomocí zakroužkování vhodné odpovědi. Otevřené otázky poskytly respondentům v jejich odpovědích velkou volnost, protože otázky neurčovaly připravené možnosti odpovědí. Polouzavřené otázky nabídly respondentům nejdříve alternativní odpověď a poté ještě objasnění nebo vysvětlení v podobě otevřené otázky (Gavora, 2000).

Dotazník je složen ze tří částí. První část dotazníku je tvořena úvodní, vstupní částí, která zahrnuje evidenční údaje o respondentech, obsahuje přesné a jasné pokyny pro práci s dotazníkem a také prezentuje stanovené cíle pro finální výsledek dotazníkového šetření. Střední část dotazníku obsahuje vlastní zadání ve formě dotazníkových otázek. Třetí částí je závěr dotazníku, který zahrnuje poděkování respondentovi za jeho vstřícnost a vyplnění dotazníkových otázek (Pán, Somr, 2007).

8.4 Výběr výzkumného souboru

Výběr výzkumného souboru je zaměřen na žáky navštěvující druhý stupeň základních škol (8. - 9. třídy) a střední odborné školy (1. - 4. ročníky). Do výzkumu byly záměrně vybrány všechny základní školy i střední odborné školy, které se nacházejí v centru města Hradci Králové nebo v Pardubicích. Výběr základních škol byl také podmíněn výskytem 2. stupně na dané škole. Na středních odborných školách, jejichž součástí bylo i střední odborné učiliště, dotazníky vyplňovali pouze respondenti, kteří studium ukončují státní maturitní zkouškou. Do výzkumu byly celkem zapojeny 3 základní školy a 5 středních odborných škol. Do výzkumu bylo zapojeno 183 žáků ze základních škol a 429 žáků ze středních odborných škol. Celkem bylo tedy do výzkumu zapojeno 612 žáků. Vybraný výzkumný soubor je celkem poměrně věkově různorodý. Do výzkumu byli zapojeni respondenti ve věkovém rozmezí od 13 do 23 let. Do výzkumu bylo zapojeno celkem 348 chlapců (56,86%) a 264 dívek (43,14%).

8.5 Předvýzkum

Předvýzkum proběhl na malém vzorku 25 respondentů v jedné třídě na střední odborné škole v Pardubicích. Předvýzkum mi pomohl opravit srozumitelnost některých dotazníkových otázek a také byla upravena vizuální stránka dotazníku. Tito respondenti nebyli zahrnuti do výzkumného šetření.

8.6 Sběr dat

Dotazník byl určen pro respondenty navštěvující základní školy a pro respondenty, kteří studují na středních odborných školách. Pro dotazníkové šetření byla zvolena forma tištěných, anonymních dotazníků. Dotazníky jsem osobně na základní a střední odborné školy donesla a vyzvedla. Samotní vyučující pak dotazníky během vyučování rozdali k jejich vyplnění. Jen na dvou středních odborných školách jsem dotazníky rozdávala žákům v průběhu vyučovací hodiny sama.

Sběr dat probíhal od 12. 1. 2017 do 10. 2. 2017. Bylo vybráno 263 dotazníků ze základních škol a 607 ze středních odborných škol. Celkem bylo vybráno 870 dotazníků. V termínu od 13. 2. 2017 do 21. 2. 2017 probíhala kontrola dotazníků. Za základní školy bylo vyřazeno 80 kusů dotazníků a za střední odborné školy bylo vyřazeno 178 kusů dotazníků. Celkem bylo vyřazeno 258 kusů dotazníků. Dotazníky byly vyřazeny kvůli špatnému vyplnění dotazníkových otázek, např. nevyplnění všech dotazníkových otázek, nebo respondenti špatně odpověděli na dotazníkovou otázku, která měla logickou návaznost na jinou otázku. V určitých případech respondenti odpovídali na dotazníkové otázky záměrně špatně a vydávali se např. za starší respondenty apod. Za základní školy bylo vybráno 183 kusů dotazníků a 429 kusů dotazníků ze středních odborných škol. Celkem bylo pro výzkum přijato 612 kusů dotazníků.

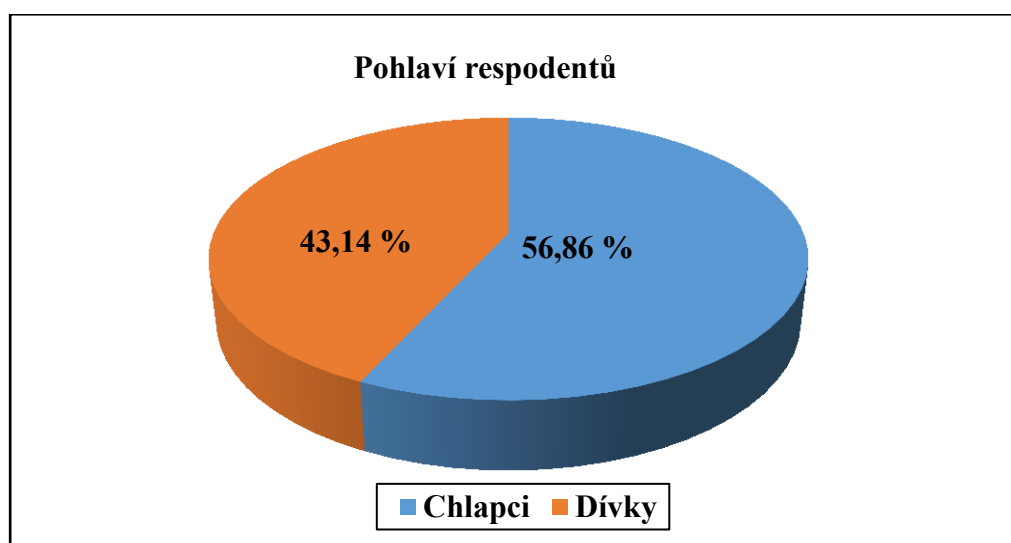
Přepis nasbíraných dat do programu Microsoft Excel 2016 probíhal v termínu od 22. 2. 2017 do 6. 3. 2017. Dotazníky byly zpracovány kvantitativně pomocí absolutní a relativní četnosti v programu Microsoft Excel 2016 a výsledky sběru dat byly prezentovány prostřednictvím tabulek a grafů.

Verifikace hypotéz proběhla v termínu od 18. 3. 2017 do 30. 3. 2017. Pro verifikaci hypotéz byl vybrán test dobré schody tzv. chí-kvadrát. Výsledky byly zpracovány v programu Microsoft Excel 2016 a prezentovány pomocí tabulek.

9 PREZENTACE SBĚRU DAT

V dotazníku byly na začátku uvedeny otázky, které zjišťovaly pohlaví, věk a navštěvovanou třídu či ročník respondentů. Vyhodnocení dotazníkových otázek bylo zpracováno dle jednotlivých otázek v dotazníku. Ke každé vyhodnocené dotazníkové otázce byl uveden příslušný graf nebo tabulka. Každý graf i tabulka byly doplněny stručným popisem zjištěných výsledků.

Dotazníková otázka č. 1: Jaké je tvoje pohlaví?

Graf 1: Pohlaví respondentů

Na Graf 1 lze vidět zastoupení chlapců a dívek v dotazníkovém šetření. Do výzkumu bylo zapojeno 348 (56,86 %) chlapců a 264 (43,14 %) dívek. Z grafu je možné vidět, že v tomto dotazníkovém šetření převážili chlapci nad dívkami.

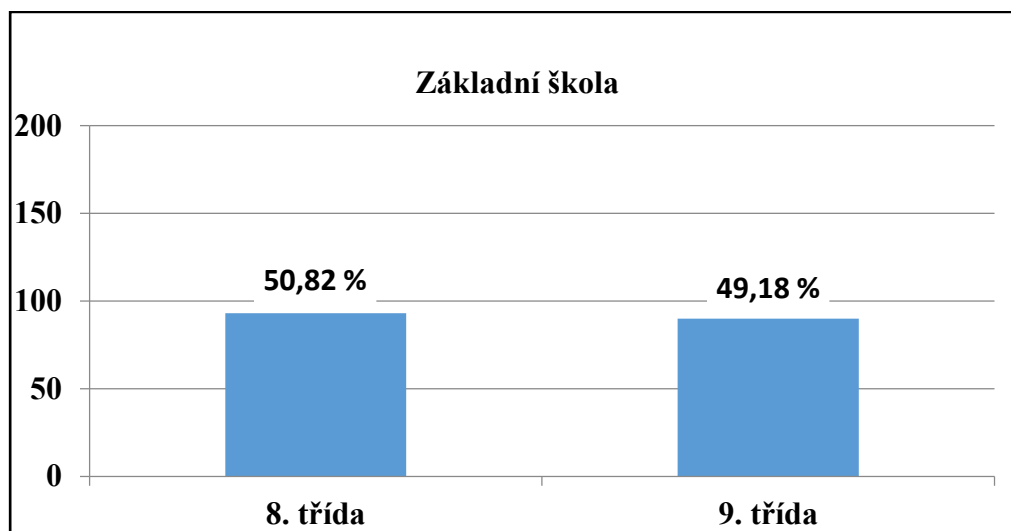
Dotazníková otázka č. 2: Kolik je ti let?

Tabulka 1: Věk respondentů

Věk respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
13 let	43	7,03 %
14 let	74	12,09 %
15 let	144	23,53 %
16 let	132	21,57 %
17 let	79	12,91 %
18 let	81	13,24 %
19 let	51	8,33 %
20 let	6	0,98 %
22 let	1	0,16 %
23 let	1	0,16 %
CELKEM	612	100,00 %

Tabulka 1 znázorňuje věkové zastoupení respondentů v dotazníkovém šetření. Do výzkumu byli zapojeni respondenti ve věkovém složení od 13 do 23 let. Na dotazníkové otázky odpovídali nejčastěji respondenti ve věku 15 (23,53 %), 16 (21,57 %), 18 (13,24 %), 17 (12,91 %) a 14 (12,09 %) let. V nižším početném zastoupení odpovídali respondenti ve věku 19 (8,33 %), 13 (7,03 %) a 20 (0,98 %) let. Ve velice nízkém početném zastoupení byli do výzkumu zapojeni respondenti ve věku 22 (0,16 %) a 23 (0,16 %) let.

Dotazníková otázka č. 3: Do jaké třídy na základní škole chodíš?

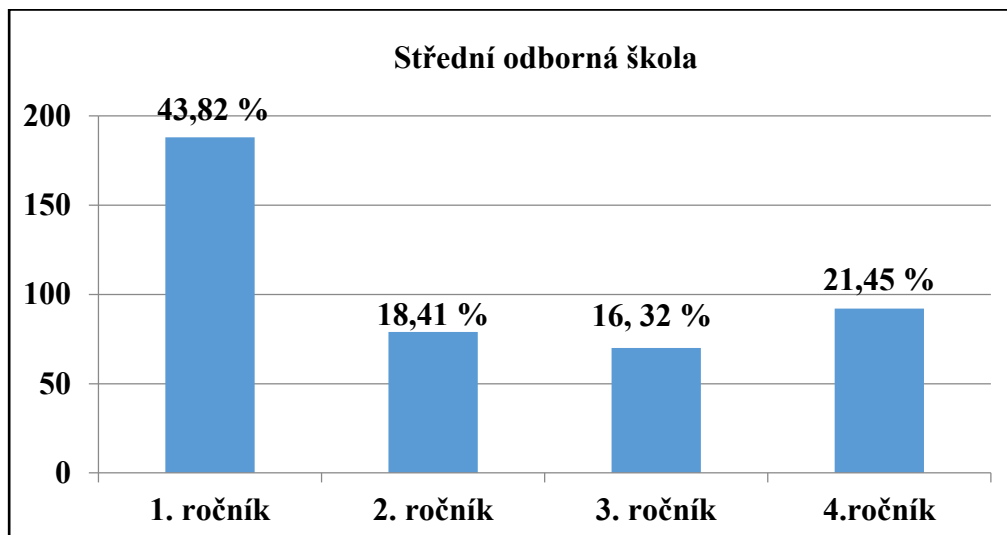

Graf 2: Žáci navštěvující základní školy (8. a 9. třídu)

Graf 2 poukazuje na procentuální zastoupení žáků navštěvujících druhý stupeň základních škol ve výzkumu. Do výzkumu bylo celkem zapojeno 183 žáků ze základních škol. Z tohoto grafu

je možné pozorovat, že 93 (50,82 %) navštěvovalo 8. třídu a 90 (49,18 %) žáků navštěvovalo 9. třídy.

Dotazníková otázka č. 3: Do jakého ročníku na střední odborné škole chodíš?

Graf 3: Žáci navštěvující střední odbornou školu (1. – 4. ročník)

Graf 3 zobrazuje ve výzkumu procentuální zastoupení žáků navštěvujících střední odborné školy. Do výzkumu bylo celkem zapojeno 429 žáků navštěvujících střední odborné školy. Z grafu je možné vidět, že z respondentů navštěvujících střední odborné školy na dotazníkové otázky nejpočetněji odpovídali žáci z 1. ročníků. Z 1. ročníků na dotazníkové otázky odpovědělo celkem 188 (43,82 %) žáků. Žáci z vyšších ročníků byli do výzkumu zapojeni již v podstatně nižším počtu. Ve 4. ročníku na otázky odpovědělo celkem 92 (21,45 %) žáků, ve 2. ročníku 79 (18,41 %) žáků a ve 3. ročníku 70 (16,32 %) žáků.

Dotazníková otázka č. 4: Jezdíš na jednodenní školní výlety či školní exkurze se svými spolužáky?

Tabulka 2: Účast žáků na jednodenních výletech a jednodenních akcích školy

Účast na jednodenních výletech a jednodenních školních akcích	Absolutní četnost	Relativní četnost
ANO, jezdím	564	92,16 %
NE, nejedím	48	7,84 %
CELKEM	612	100,00 %

V tabulce 2 lze zaznamenána účast žáků ze základních a středních odborných škol na jednodenních výletech a jednodenních školních akcích. Z tabulky můžeme vidět, že převážná většina žáků zapojených do výzkumu se jednodenních akcí pořádaných školou zúčastňuje.

Jednodenních školních výletů a školních akcí se zúčastňuje celkem 564 (92,16 %) žáků a pouze 48 (7,84 %) žáků se jednodenních akcí pořádaných školou nezúčastňuje.

Tabulka 3: Důvody neúčasti na školních výletech a školních akcích

<u>Ne, nejezdím</u> Důvody neúčasti se jednodenních výletů a jednodenních akcí školy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nepořádají se	31	64,58 %
O jednodenní školní výlety nemám zájem	7	14,58 %
Kvůli financím	3	6,25 %
Vadí mi chování spolužáků	1	2,08 %
Raději trávím čas sám/a než se spolužáky	1	2,08 %
Nedokážeme se ve třídě domluvit	1	2,08 %
Kvůli zdravotním důvodům	1	2,08 %
Vždycky se mi termín výletu nehodil	1	2,08 %
Máme hodně učení	1	2,08 %
Kvůli studijním důvodům	1	2,08 %
CELKEM	48	100,00 %

Tabulka 3 se zabývá důvody žáků, kteří zodpověděli, že se jednodenních výletů a jednodenních školních akcí nezúčastňují. V tabulce byly žáky uvedeny především 3 důvody. Jednodenní školní výlety a školní akce se školou nepořádaly, tento důvod uvedlo 31 (64,58 %) žáků, nezájem o jednodenní výlety celkem uvedlo 7 (14,58 %) žáků a celkem 3 (6,25 %) žáci uvedli jako důvod potíže s financemi. Jako další důvody uvedli respondenti špatné chování spolužáků (2,08 %), špatnou domluvu se spolužáky (2,08 %), zdravotní důvody (2,08 %) a studijní důvody (2,08 %), nehodící se termín výletu (2,08 %) a trávení volného času raději samostatně než se svými spolužáky (2,08 %).

Dotazníková otázka č. 5: Jezdíš na vícedenní školní výlety, kurzy (lyžařský, letní) nebo na školní zájezdy do zahraničí?

Tabulka 4: Účast žáků na vícedenních školních akcích

Účast na vícedenních školních výletech	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jezdím	509	83,17 %
NE, nejezdím	103	16,83 %
CELKEM	612	100 %

Tabulka 4 popisuje účast žáků ze základních a středních odborných škol na vícedenních výletech a vícedenních akcích pořádaných školou. Z tabulky lze vidět, že převážná většina žáků je na vícedenních akcích, které jsou pořádané školou, přítomna. Vícedenních výletů

a vícedenních akcí školy se celkem účastní 509 (83,17 %) žáků. Vícedenních školních akcí se celkem neúčastní 103 (16,83 %) žáků.

Tabulka 5: Důvody neúčasti na vícedenních školních akcích

<u>Ne, nejezdím</u> Důvody neúčastnění se vícedenních školních akcí	Absolutní četnost	Relativní četnost
O vícedenní školní výlety nemám zájem	29	28,16 %
Kvůli financím	23	22,33 %
Nekonají se	21	20,39 %
Pravidelně docházím na kroužky	4	3,88 %
Vadí mi chování spolužáků	3	2,91 %
Kvůli zdravotním důvodům	3	2,91 %
Raději trávím čas sama než se spolužáky	2	1,94 %
Raději trávím čas doma	2	1,94 %
Na lyžařský výcvik nechci pořizovat vybavení	2	1,94 %
Neumím lyžovat	2	1,94 %
Nemohu cestovat do zahraničí, nemám cestovní doklad	1	0,97 %
Zatím se ještě žádné vícedenní výlety nekonaly	1	0,97 %
Psychicky bych to nezvládl/a	1	0,97 %
Vadilo by mi sdílet pokoj s více lidmi	1	0,97 %
Nemáme možnost jet do zahraničí	1	0,97 %
Nebaví mne aktivity pořádané na vícedenních výletech školou	1	0,97 %
Nedokážeme se ve třídě domluvit	1	0,97 %
Kvůli rodinným důvodům	1	0,97 %
Nemám potřebu trávit se spolužáky celý den	1	0,97 %
Kvůli špatné organizaci	1	0,97 %
Nehodil se mi termín	1	0,97 %
Kvůli studijním důvodům	1	0,97 %
CELKEM	103	100,00 %

Tabulka 5 popisuje důvody žáků, kteří se neúčastnili vícedenních školních akcí. Nejčastěji byly uvedeny tyto 3 důvody: nezájem o vícedenní školní výlety celkem uvedlo 29 (28,16 %) žáků, problémy s financemi uvedlo 23 (22,33 %) žáků a nepořádání vícedenních školních akcí uvedlo 21 (20,39 %) žáků. Respondenti uvedli také nemožnost zúčastnění se vícedenních školních akcí kvůli pravidelnému docházení na kroužky (3,88 %), špatnému chování spolužáků (2,91 %), zdravotním důvodům (2,91 %), trávení volného času raději samostatně než se spolužáky (1,94 %), trávení volného času raději doma než na vícedenních školních akcích (1,94 %).

Celkem 4 respondenti uvedli svoji neúčast na lyžařském kurzu, kde svoji neúčast zdůvodnili neochotou pořizovat si vybavení na lyžařský výcvik (1,94 %) a důvodem byla také neschopnost lyžovat (1,94 %). Dále respondenti uvedli tyto důvody: nemožnost cestovat do zahraničí kvůli nevlastnění cestovního dokladu (0,97 %), žádné vícedenní školní akce se zatím nekonaly (0,97 %), kvůli psychickým důvodům (0,97 %), rodinným důvodům (0,97 %) a studijním důvodům (0,97 %). Dále respondenti uvedli neúčast na vícedenních školních akcích kvůli špatné organizaci školy (0,97 %), nezájmu o aktivity, které by byly na vícedenních akcích školou pořádány (0,97 %), špatné domluvě se spolužáky (0,97 %), nehodícímu se termínu, kdy byla školní akce pořádána (0,97 %). Někteří uvedli špatný pocit ze sdílení pokoje s více lidmi na školní akci (0,97 %) a také nezájem o trávení volného času se svými spolužáky (0,97 %).

Dotazníková otázka č. 6: Chodíš ve škole na školní obědy?

Tabulka 6: Docházení žáků na školní obědy

Docházení na školní obědy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, chodím	387	63,24 %
NE, nechodím	225	36,76 %
CELKEM	612	100 %

Tabulka 6 ukazuje docházku žáků na školní obědy. Z tabulky je možné vidět, že převážili žáci, kteří na školní obědy docházeli, nad žáky, kteří na školní obědy nedocházeli. Na obědy celkem docházelo 387 (63,24 %) žáků a nedocházelo 225 (36,76 %) žáků.

Tabulka 7: Důvody nedocházení na školní obědy

Ne, nechodím Důvody nedocházení na školní obědy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Stravuji se domácí stravou	56	24,89 %
Školní obědy mi nechutnají	39	17,33 %
Na školní obědy nechci chodit	21	9,33 %
Stravuji se mimo školní jídelnu	20	8,89 %
Škola nemá vlastní školní jídelnu	20	8,89 %
Školní jídelna je daleko od budovy školy	19	8,44 %
Nedocházím kvůli dojíždění	11	4,89 %
Kvůli financím	6	2,67 %
Školní obědy časově nestíhám	6	2,67 %
Raději si dám místo obědu svačinu ve třídě	4	1,78 %
Jím specifické jídlo	4	1,78 %
Na školní obědy nechodím, jsem vegetarián	3	1,33 %
Nakupuji si jídlo v obchodě na celý den	3	1,33 %
Občas jdu do školní jídelny	3	1,33 %
Stravuji se ve fast foodech	3	1,33 %
Jsem neschopný/á si školní obědy zařídit	3	1,33 %
Kvůli frontám	2	0,89 %
Nemáme kantýnu, tak si nakupuji jídlo mimo budovu školy	1	0,44 %
Stravuji se v kantýně	1	0,44 %

Tabulka 7 zobrazuje důvody žáků, kteří na školní obědy nechtěli nebo nemohli docházet. Nejvíce žáků 56 (24,89 %) odpovědělo, že na školní obědy nedocházelo, protože dali přednost domácímu stravování. Žáci také uvedli, že jim školní obědy nechutnají 39 (17,33 %), a celkem 21 (9,33 %) žáků odpovědělo, že na školní obědy chodit nechtějí bez uvedení důvodu. Mimo školní jídelnu se stravuje 20 (8,89 %) žáků a také 20 (8,89 %) žáků přiznalo, že jejich škola nemá vlastní školní jídelnu, a 19 (8,44 %) žáků uvedlo, že jejich školní jídelna se nachází daleko od budovy školy. Někteří žáci v podstatě uvedli, že na školní obědy docházet nemohou kvůli dojíždění (4,89 %), financím (2,67 %) anebo měli problém stihnout oběd časově (2,67 %). Svačinu ve třídě místo školního obědu upřednostnili 4 (1,78 %) žáci. Na školní obědy nedocházeli také žáci, kteří se potřebovali stravovat specifickým jídlem (1,78 %), anebo žáci, kteří byli vegetariáni (1,33 %). Někteří žáci (1,33 %) odpověděli, že se stravovali ve školní jídelně jen občas. Mimo školní jídelnu se ve fast foodech stravovali 3 (1,33 %) žáci a 3 (1,33 %) žáci uvedli, že si místo oběda nakupovali v supermarketu jídlo na celý školní den. Celkem 3 (1,33 %) žáci se přiznali, že byli neschopní si školní obědy zařídit včas. Dva žáci (0,89 %) nechtěli na školní obědy chodit kvůli frontám a 1 žák (0,44 %) se stravoval místo

školní jídelny ve školní kantýně. Jeden žák (0,44 %) uvedl, že jejich škola nemá školní kantýnu, tak se stravoval mimo budovu školy.

Dotazníková otázka č. 7: Nosíš do školy veškeré školní pomůcky (učebnice, pomůcky na geometrii atd.), které po tobě vyžaduje škola?

Tabulka 8: Donášení školních pomůcek do škol

Školní pomůcky	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, školní pomůcky nosím	514	83,99 %
NE, školní pomůcky nenosím	98	16,01 %
CELKEM	612	100 %

Tabulka 8 zobrazuje, jak žáci do školy nosili školní pomůcky. Z tabulky lze vyčíst, že převážná většina 514 (83,99 %) žáků na dotazníkovou otázku odpověděla, že do školy nosili všechny školní pomůcky, pouze 98 žáků (16,01 %) uvedlo, že všechny školní pomůcky do školy nenosili.

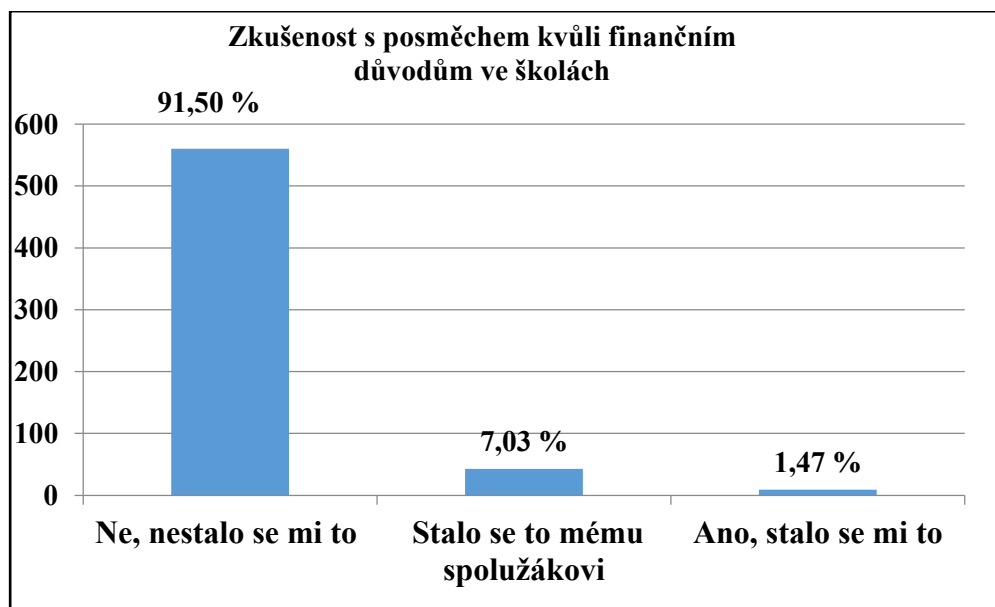
Tabulka 9: Důvody nedonášení školních pomůcek do škol

<u>Ne, školní pomůcky nenosím</u> Důvody nedonášení školních pomůcek	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zapomínám	24	24,49 %
Občas zapomenu	17	17,35 %
Školní pomůcky nepotřebuji	14	14,29 %
Špatně se připravuji do školy	9	9,18 %
Nechce se mi	8	8,16 %
Měl/a bych těžkou tašku	7	7,14 %
Nosím jen některé školní pomůcky	5	5,10 %
Některé si půjčuji od spolužáků	4	4,08 %
Školní pomůcky nemám	4	4,08 %
Kvůli financím	3	3,06 %
Nemám pořádný batoh	2	2,04 %
Nosím do školy pouze psací potřeby	1	1,02 %
CELKEM	98	100,00 %

V tabulce 9 žáci uvedli důvody, proč do školy nenosili veškeré školní pomůcky. Většina žáků uvedla jako důvod zapomínání (24,49 %), občasné zapomínání (17,35 %) nebo že školní pomůcky nepotřebovali (14, 29 %). Málo času věnovalo školní přípravě 9 žáků (9,18 %) a 8 (8,16 %) žáků se nechtělo do školy připravovat. Sedm žáků (7,14 %) uvedlo, že veškeré školní pomůcky, které jsou školou vyžadovány, do školy nenosili kvůli těžké tašce. Jen některé školní pomůcky do školy nosilo 5 (5,10 %) žáků a 4 (4,08 %) žáci se přiznali, že školní pomůcky vůbec nevlastní. Také 4 (4,08 %) žáci odpověděli, že některé školní pomůcky si půjčovali od spolužáků. Někteří žáci odpověděli, že nemohou do školy nosit veškeré školní

pomůcky kvůli financím (3,06 %) anebo kvůli nevlastnění pořádného školního batohu (2,04 %). Jeden (1,02 %) žák na dotazníkovou otázku odpověděl, že do školy nosil pouze psací potřeby.

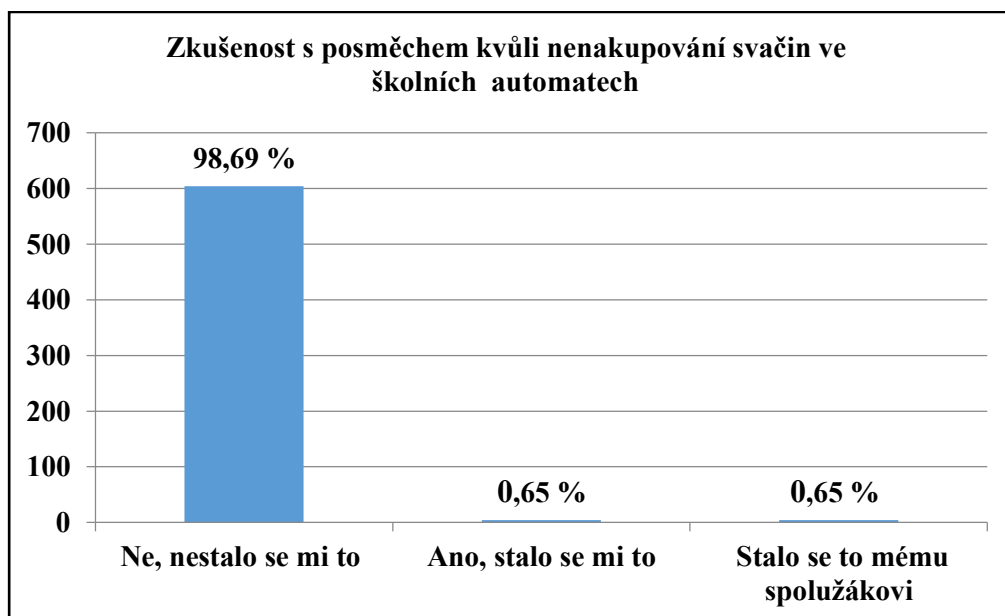
Dotazníková otázka č. 8: Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci ve škole posmívali kvůli tomu, že bys nemohl/a např. jet na jednodenní nebo vícedenní výlet či kurz, nemohl/a docházet na školní obědy či vlastnit veškeré školní pomůcky z finančních důvodů?

Graf 4: Zkušenost žáků s posměchem z finančních důvodů

Graf 4 odpovídá na dotazníkovou otázku, která měla za úkol zjistit, zda žáci ve školách zažívali posměch z finančních důvodů. Dle obrázku dopadlo vyhodnocení dotazníkové otázky velice kladně. Zkušenost s posměchem kvůli finančním důvodům nezažilo ve školách celkem 560 (91,50 %) žáků. U svého spolužáka nebo spolužačky si posměchu ve škole kvůli finančním důvodům všimlo 43 (7,03 %) žáků. Špatnou zkušenost s posměchem kvůli finančním důvodům zažilo ve školách pouze 9 (1,47 %) žáků.

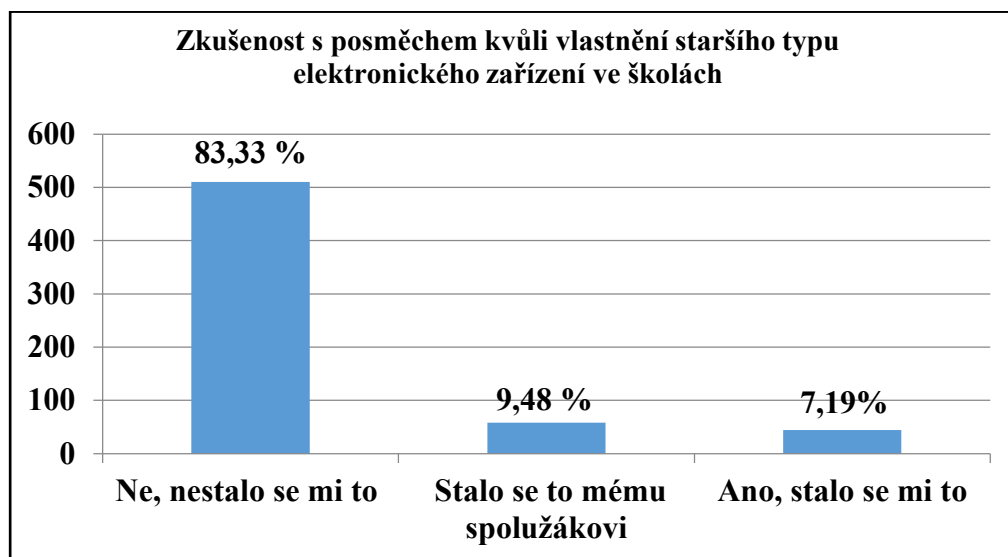
Dotazníková otázka č. 9: Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že sis do školy vzal/a svačinu z domova a nekoupil/a sis jídlo v automatu?

Graf 5: Zkušenost žáků s posměchem kvůli nenakupování svačin ve školních automatech

Graf 5 odpovídá na dotazníkovou otázku, zda žáci ve školách zažívají posměch kvůli tomu, že si jídlo a pití nenakupovali ve školních automatech. Vyhodnocení této dotazníkové otázky dopadlo velice dobře. S posměchem ve školách kvůli nenakupování svačin ve školních automatech nemělo žádnou zkušenost celkem 604 (98,69 %) žáků. U svého spolužáka nebo spolužačky si posměchu všimli 4 (0,65 %) žáci a také pouze 4 (0,65 %) žáci mají ve školách špatnou zkušenost s posměchem kvůli nenakupování svačin ve školních automatech.

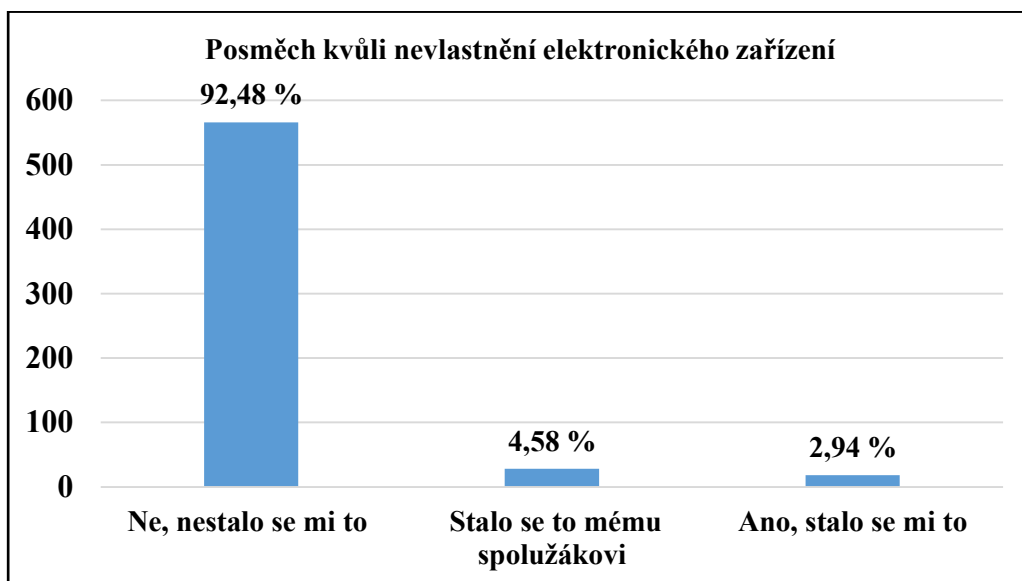
Dotazníková otázka č. 10: Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že vlastníš starší typ elektronického zařízení (mobil, tablet, notebook apod.)?

Graf 6: Zkušenost žáků s posměchem kvůli vlastnění staršího typu elektronických zařízení

Graf 6 odpovídal na dotazníkovou otázku, zda žáci ve školách zažívají posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení. Celkem 510 (83,33 %) žáků nezažilo ve školách žádný posměch kvůli vlastnění staršího typu elektronického zařízení. Posměchu si u svých spolužáků všimlo 58 (9,48 %) žáků. Špatnou zkušenost s posměchem kvůli vlastnění elektronického zařízení staršího typu zažilo 44 žáků (7,19 %). Z obrázků lze vidět, že většina žáků ve školách s posměchem neměla žádnou zkušenost a pouze malá část žáků si všimla posměchu u svých spolužáků a nejmenší část žáků si prožila špatnou zkušenost ve škole kvůli elektronickému zařízení staršího typu.

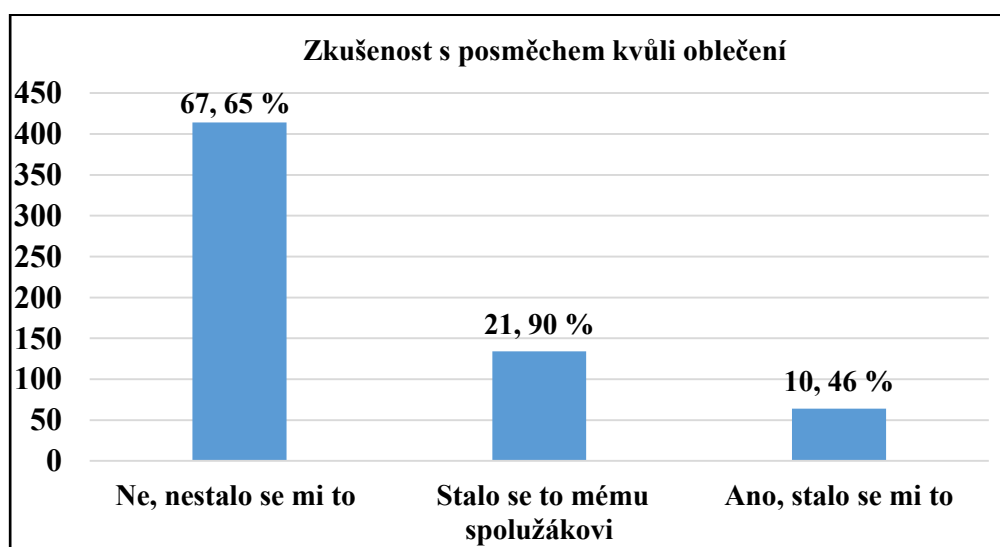
Dotazníková otázka č. 11: Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že nemáš např. chytrý telefon, MP3, tablet nebo notebook?

Graf 7: Zkušenost žáků s posměchem kvůli nevlastnění elektronických zařízení ve školách

Graf 7 popisuje zkušenosti žáků ve školách s posměchem kvůli nevlastnění elektronických zařízení. Z obrázku je na první pohled patrné, že nejvíce žáků 566 (92,48 %) nemělo žádnou zkušenost s posměchem kvůli nevlastnění elektronických zařízení. Posměchu u svých spolužáků si všimlo 28 (4,58 %) žáků a špatnou zkušenost s posměchem kvůli nevlastnění elektronických zařízení zažilo pouze 18 (2,94 %) žáků.

Dotazníková otázka č. 12: Stalo se ti, že by se ti ve škole posmívali spolužáci kvůli tomu, jaké oblečení do školy nosíš?

Graf 8: Zkušenost žáků s posměchem kvůli oblečení ve školách

Graf 8 měl za úkol odpovědět na dotazníkovou otázku, zda žáci ve školách zažívali posměch kvůli oblečení. Vyhodnocení této dotazníkové otázky dopadlo uspokojivě. Z obrázku je možné vidět, že nejvíce žáků 414 (67,65 %) se nesetkalo s žádným posměchem kvůli oblečení ve školách. Celkem 134 (21,90 %) žáků si všimlo posměchu kvůli oblečení u svého spolužáka nebo spolužačky. Špatnou zkušenost s posměchem kvůli oblečení zažilo 64 (10,46 %) studentů.

Dotazníková otázka č. 13: Z jakého důvodu si myslíš, že se žáci ve škole tobě nebo tvému spolužákovi posmívali kvůli oblečení?

Tabulka 10: Zkušenost žáků s posměchem kvůli oblečení ve školách

Důvod posměchu kvůli oblečení ve škole	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nemám zkušenost s posměchem kvůli oblečení	414	67,65 %
Jiný důvod posměchu kvůli oblečení	135	22,06 %
Neznačkové oblečení	63	10,29 %
CELKEM	612	100 %

Tabulka 10 popisuje dotazníkovou otázku, která měla za úkol zjistit, co bylo konkrétním důvodem posměchu kvůli oblečení ve školách. Dotazníková otázka směřovala na osobní zkušenost s posměchem a také pokud si žáci všimli posměchu kvůli oblečení u svého spolužáka nebo spolužačky. Důvod posměchu nemohlo uvést 414 (67,55 %) žáků, protože s posměchem ve škole neměli nikdy žádnou zkušenost. Zkušenost s posměchem kvůli oblečení ve školách mělo celkem 198 (32,35 %) žáků. Žáci, kteří uvedli jiný důvod posměchu kvůli oblečení 135 (22,06 %), převážili nad žáky, kteří uvedli, že důvodem posměchu bylo neznačkové oblečení. Posměch kvůli neznačkovému oblečení uvedlo 63 (10,29 %) žáků.

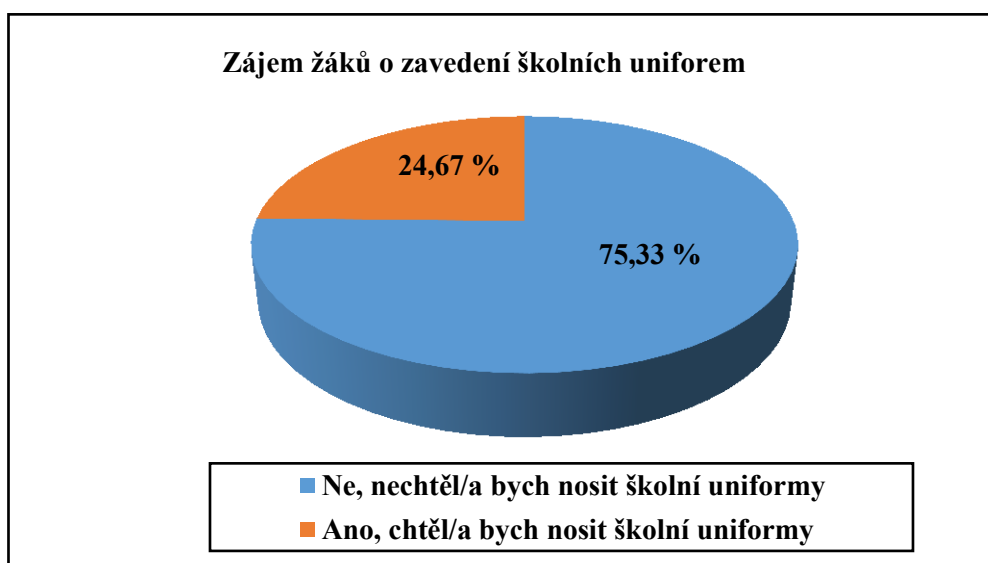
Tabulka 11: Důvody posměchu kvůli oblečení ve školách

<u>Jiný důvod posměchu kvůli oblečení</u>	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nosí stále stejné oblečení	23	17,04 %
Spolužáci mají jiný styl	15	11,11 %
Nevkusné oblečení	14	10,37 %
Nemoderní oblečení	14	10,37 %
Staré oblečení	11	8,15 %
Špinavé, roztrhané oblečení	11	8,15 %
Spolužákům se oblečení nelíbilo	9	6,67 %
Extravagantní oblečení	5	3,70 %
Příliš velké/malé oblečení	5	3,70 %
Oblečení zapáchalo	4	2,96 %
Závist spolužáků	3	2,22 %
Nosí teplákové soupravy či tepláky do školy	3	2,22 %
Spolužák v tom oblečení vypadal zvláště	3	2,22 %
Kvůli barvě oblečení	2	1,48 %
Koupeno v secondhandu	1	0,74 %
Výstřední oblečení	1	0,74 %
Rodiče mě nutili nosit určité oblečení	1	0,74 %
Záleželo na okolnostech	1	0,74 %
Nerozumím módě	1	0,74 %
Protože je ten člověk ve třídě neoblíben	1	0,74 %
Aby si spolužáci našli věc, za kterou se mohou posmívat	1	0,74 %
Spolužákovi chybí určité oblečení	1	0,74 %
Odlišné oblečení	1	0,74 %
Nevhodné oblečení	1	0,74 %
Netuším, co bylo důvodem posměchu	1	0,74 %
Oblečení bylo vtipné	1	0,74 %
Hloupost spolužáků	1	0,74 %
CELKEM	135	100 %

V tabulce 11 jsou zobrazeny odpovědi respondentů, kteří uvedli důvody posměchu kvůli oblečení. V některých případech se jednalo o osobní zkušenost, ale také respondenti uváděli důvody posměchu ve škole u jejich spolužáka. Nejvíce respondentů uvedlo, že důvodem posměchu bylo, když jejich spolužák nosil do školy stále stejné oblečení (17,04 %), nebo měli spolužáci jiný styl (11,11 %). Podle názoru některých respondentů nosili do školy žáci oblečení, které bylo nevkusné (10,37 %), nemoderní (10,37 %), staré (8,15 %), špinavé nebo roztrhané (8,15 %). Dle názoru respondentů se žáci posmívali spolužákům, kteří do školy nosili

oblečení, které se jim na dané osobě nelíbilo (6,67 %), pokud oblečení bylo extravagantní (3,70 %) nebo dané osobně bylo oblečení příliš velké či malé (3,70 %). Dále respondenti odpověděli, že se ve škole posmívali žáci spolužákům, protože jejich oblečení zapáchalo (2,96 %), nebo jim žáci jejich oblečení záviděli (2,22 %). Některým spolužákům se žáci posmívali, protože nosili do školy tepláky či teplákové soupravy (2,22 %). Spolužákům se také dle názoru respondentů žáci ve třídě posmívali, protože v daném oblečení vypadali zvláště (2,22 %), jejich oblečení mělo zvláštní barvu (1,48 %), bylo koupeno v secondhandu (0,74 %) nebo byl spolužák oblečen příliš výstředně (0,74 %). Jeden z respondentů (0,74 %) se také přiznal, že se mu žáci posmívali, protože byl nucen rodiči nosit určité oblečení, které se jemu samotnému nelíbilo. Podle jednoho žáka (0,74 %) se mu žáci ve škole kvůli oblečení posmívali, protože nerozuměl módě. Dále respondenti v dotazníku uvedli, že se žáci spolužákovi ve škole posmívali, protože byl daný spolužák ve třídě neoblíben (0,74 %), anebo si žáci potřebovali najít nějaký důvod, za co by se mohli určitému spolužákovi posmívat (0,74 %). Spolužákovi se dle názoru respondentů žáci posmívali, protože mu chybělo určité oblečení (0,74 %), nosil do třídy odlišné (0,74 %) anebo nevhodné oblečení (0,74 %). Respondent uvedl, že oblečení jeho spolužáka bylo vtipné (0,74 %). Jeden respondent odpověděl, že se spolužákovi ve třídě žáci posmívali kvůli oblečení z důvodu projevu jejich hlouposti (0,74 %). Jeden z respondentů nevěděl, co bylo důvodem posměchu u jeho spolužáka (0,74 %), nebo nedovedl uvést konkrétní důvod posměchu kvůli oblečení, protože záleželo dle jeho názoru na daných okolnostech (0,74 %).

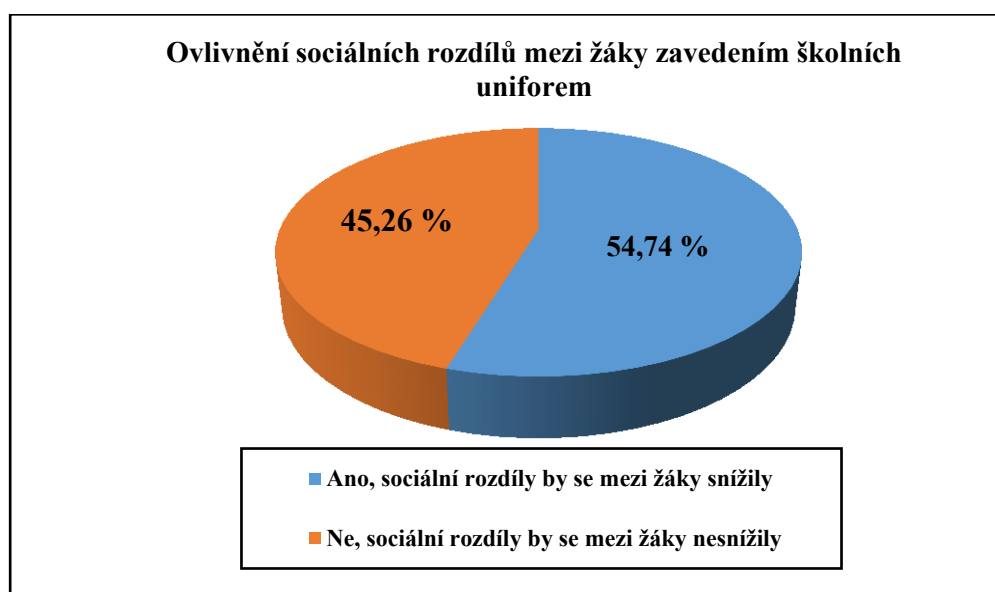
Dotazníková otázka č. 14: Chtěl/a bys, aby se ve škole nosily školní uniformy?

Graf 9: Názory žáků na zavedení školních uniforem

Graf 9 zobrazil názory žáků na zavedení školních uniforem. Školní uniformy by nechtělo do školy nosit celkem 461 (75,33 %) žáků. Se zavedením školních uniforem do škol celkem souhlasilo 151 (24,67 %) žáků. Z obrázku je možné vidět, že žáci, kteří by školní uniformy do školy nechtěli nosit, ve výzkumu převážili nad žáky, kteří by školní uniformy chtěli zavést.

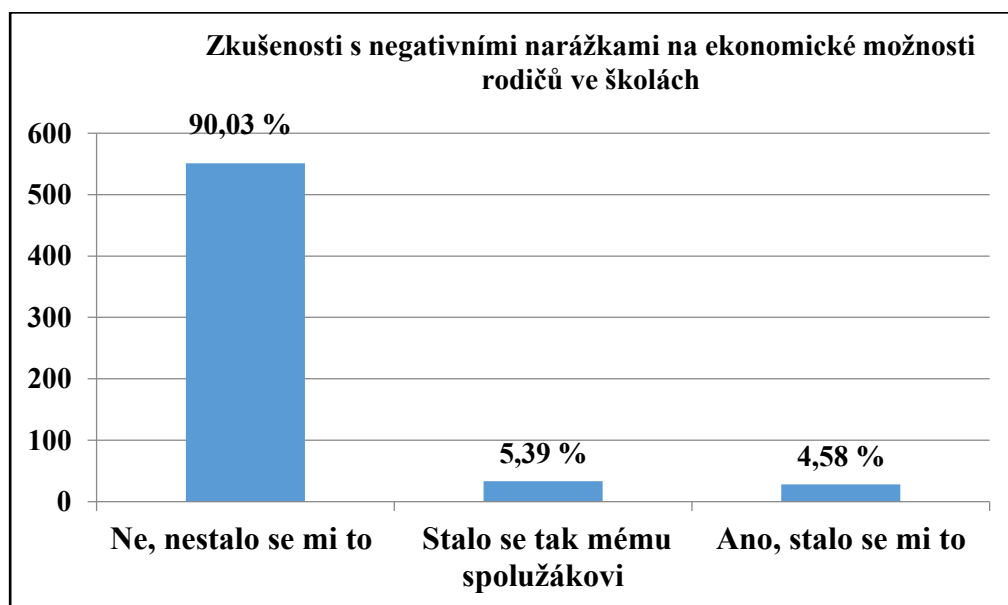
Dotazníková otázka č. 15: Domníváš se, že zavedení nošení školních uniforem by snížilo sociální rozdíly mezi žáky a nedocházelo by tak k posměchu kvůli oblečení ve škole?

Graf 10: Názory žáků na ovlivnění sociálních rozdílů mezi žáky zavedením školních uniforem

Na Graf 10 lze vidět názory žáků na ovlivnění sociálních rozdílů mezi žáky zavedením školních uniforem. Celkem 335 (54,74 %) žáků se domnívalo, že zavedení školních uniforem by pomohlo snížit sociální rozdíly mezi žáky, a 277 (45,26 %) žáků odpovědělo opačně.

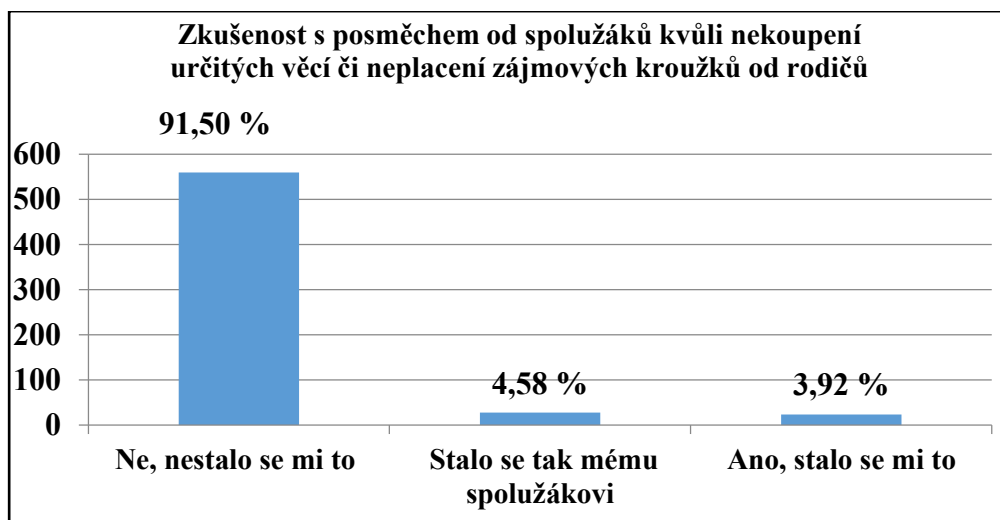
Dotazníková otázka č. 16: Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci posmívali či měli negativní narážky na to, že jsi nebyl/a např. s rodiči na dovolené u moře v zahraničí, kvůli typu auta, kterým tvoji rodiče jezdí, či kriticky hodnotili vybavení vašeho domu či bytu, ve kterém s rodiči bydlíte?

Graf 11: Zkušenost žáků s negativními narážkami od spolužáků kvůli ekonomickým možnostem rodičů

Graf 11 popisuje zkušenosti žáků ve školách, kdy žáci ve škole zažili od svých spolužáků negativní narážky na ekonomickou situaci jejich rodičů. Nejvíce žáků 551 (90,03 %) uvedlo, že s negativními narážkami ve škole od svých spolužáků neměli žádnou zkušenost. Pouze 61 (9,97 %) žáků zažilo ve školách negativní narážky na ekonomickou situaci jejich rodičů. Z toho 33 (5,39 %) žáků si všimlo těchto negativních narážek u svého spolužáka a 28 (4,58 %) žáků mělo s negativními narážkami ve škole osobní zkušenost.

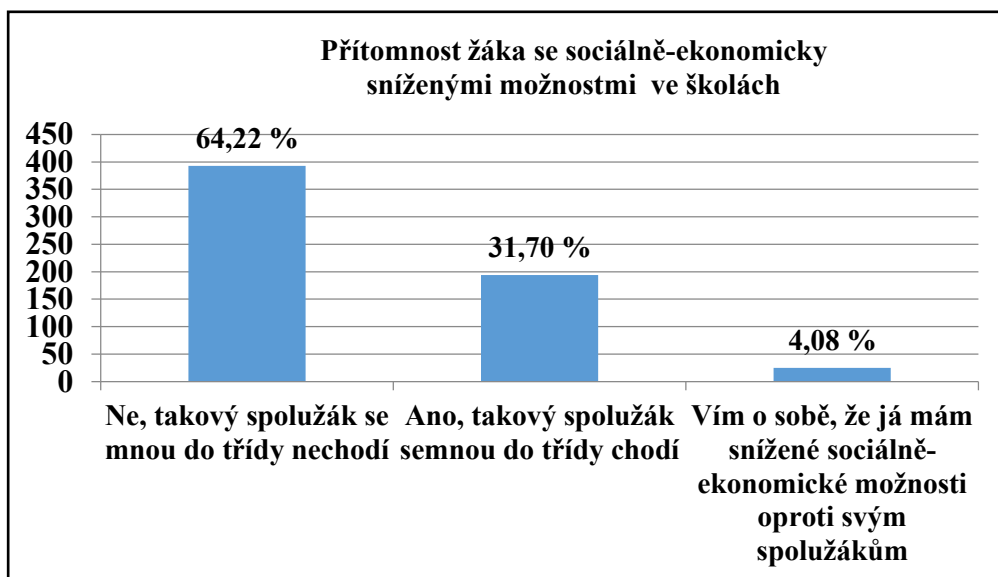
Dotazníková otázka č. 17: Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci ve škole posmívali či měli negativní narážky na to, že ti rodiče nechtějí určité věci koupit či zaplatit určité zájmové kroužky?

Graf 12: Zkušenost žáků s posměchem kvůli ekonomickým možnostem rodičů

Graf 12 popisuje zkušenosti žáků ve školách, kdy žáci ve škole od svých spolužáků zažili posměch kvůli tomu, že jim jejich rodiče nechtěli koupit určité věci či zaplatit zájmové kroužky. S posměchem se ve škole nesetkalo celkem 560 (91,50 %) žáků. Negativní zkušenost s posměchem ve škole zažilo celkem 52 (8,5 %) žáků. Z toho 28 (4,58 %) žáků si posměchu všimlo ve škole u svého spolužáka a 24 (3,92 %) žáků mělo s posměchem ve škole osobní zkušenost.

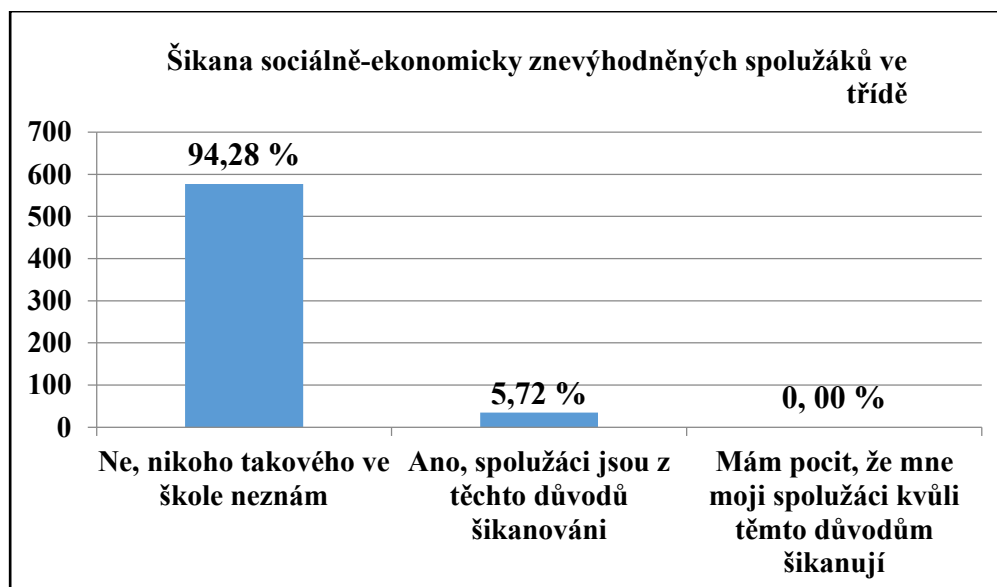
Dotazníková otázka č. 18: Myslíš si, že s tebou chodí do třídy spolužák, který si nemůže z finančních důvodů dovést na školní výlety, nosit do školy svačiny a potřebné školní pomůcky a vlastnit určitá elektronická zařízení (tablet, notebook, mobilní telefon...)?

Graf 13: Přítomnost žáků se sociálně-ekonomicky znevýhodněnými možnostmi

Graf 13 zobrazuje přítomnost žáků ve školách se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi. Nejvíce respondentů 393 (64,22 %) odpovědělo, že s nimi takový spolužák do třídy nechodil. Celkem 194 (31,70 %) respondentů odpovědělo, že s nimi do školy chodil spolužák se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi a 25 (4,08 %) respondentů v dotazníku přiznalo snížené sociálně-ekonomické možnosti oproti svým vrstevníkům.

Dotazníková otázka č. 19: Domníváš se, že kvůli těmto sníženým sociálně-ekonomickým možnostem zažívají tito spolužáci ve třídě od spolužáků opakovaně posměch a narážky nebo fyzické útoky, že jsou šikanováni?

Graf 14: Šikana sociálně-ekonomicky znevýhodněných žáků ve školách

Graf 14 odpovídal na dotazníkovou otázku, která měla za úkol zjistit, zda byli ve školách šikanováni žáci kvůli sníženým sociálně-ekonomickým možnostem. Nejvíce odpovědělo 577 (94,28 %) respondentů, že žádného žáka neznali, který by byl ve třídě šikanován kvůli sníženým sociálně-ekonomickým možnostem. Tuto kategorii zvolilo 393 respondentů, kteří již v předešlé dotazníkové otázce odpověděli, že s nimi do třídy ani nechodil žák se sociálně-ekonomicky sníženými možnostmi, a také 25 respondentů, kteří uvedli, že o sobě měli povědomí snížených sociálně-ekonomických možností oproti jejich vrstevníkům, ale nejsou vystaveni šikaně. Dále tuto kategorii také zvolilo 159 respondentů, kteří uvedli, že s nimi tyto sociálně-ekonomicky znevýhodnění žáci do školy docházeli, ale nejsou vystaveni šikaně. Celkem 35 respondentů (5,72 %) uvedlo, že jsou jejich spolužáci ve třídě šikanováni kvůli sníženým sociálně-ekonomickým možnostem. Žádný (0,00 %) respondent v dotazníkové otázce neuvedl, že by byl šikanován kvůli jeho sníženým sociálně-ekonomickým možnostem.

10 STATISTICKÉ OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ

Hypotézy byly ověřeny pomocí statistické metody chí-kvadrát. Chí – kvadrátový test se označuje řeckým písmenem „chí“, jehož grafická podoba je následující: „ χ “ (Walker, 2013). Test dobré shody, tzv. chí kvadrát, je statistická metoda pro analýzu nominálních dat, která mi umožnila ověřit celkem 7 hypotéz. Chí-kvadrátový test mi umožnil ověřit pozorované četnosti (empirické četnosti), které byly získány v pedagogické realitě, zda jsou odlišné od očekávaných četností (teoretických četností) (Chráška, 2007).

Hypotézy vzájemně porovnávaly vybrané dotazníkové otázky, které byly vyplněny žáky ze základních a středních odborných škol. Cílem vzájemného porovnání dotazníkových otázek bylo zjištění, zda existují rozdíly či nikoliv mezi výskytem ekonomické šikany na základních a středních odborných školách, či popřípadě zjistit, na jakém typu škol se vyskytují aspekty ekonomické šikany v četnější míře.

Výpočet testového kritéria (TK):
$$\chi^2 = \sum \frac{(\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti})^2}{\text{teoretické četnosti}}$$

Výpočet kritické hodnoty (KH): $\chi^2_{1-\alpha}[(r-1) \times (s-1)]$

r = počet řádků (počet kategorií odpovědí respondentů)

s = počet sloupců (počet kategorií – typy škol)

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Ověření hypotézy č. 1

H₀ (nulová hypotéza): Žáci na druhém stupni základních škol mají stejnou zkušenost s posměchem z finančních důvodů jako žáci na středních odborných školách.

H₁ (alternativní hypotéza): Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem z finančních důvodů.

Tato hypotéza č. 1 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 8.

Tabulka 12: Empirické četnosti: zkušenosti žáků s posměchem z finančních důvodů

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Zkušenost s posměchem z finančních důvodů	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	28	24	52
Ne, nestalo se mi to	401	159	560
Celkem	429	183	612

Tabulka 13: Teoretické četnosti: zkušenosti žáků s posměchem z finančních důvodů

Teoretické četnosti (očekávané četnosti)			
Zkušenost s posměchem z finančních důvodů	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	36,450980	15,54901	52
Ne, nestalo se mi to	392,54901	167,4509	560
Celkem	429	183	612

Tabulka 14: Výpočet testového kritéria: zkušenosti žáků s posměchem z finančních důvodů

Testové kritérium			
Zkušenost s posměchem z finančních důvodů	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	1,9593	4,5931	6,5524
Ne, nestalo se mi to	0,1819	0,4265	0,6084
Celkem	2,1412	5,0196	7,1609

$$TK = 7,160918023$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK > KH$$

H_0 byla zamítnuta \Rightarrow byla přijata H_1

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nezažívají posměch z finančních důvodů ve školách ve stejné míře.

Z tabulek teoretických a empirických četností lze vidět, že žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu z finančních důvodů ve školách častěji než žáci navštěvující střední odborné školy.

Ověření hypotézy č. 2

H_0 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají stejnou zkušenost s posměchem ve školách kvůli nevlastnění elektronických zařízení.

H_1 : Žáci na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem ve školách kvůli nevlastnění elektronických zařízení.

Tato hypotéza č. 2 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 11.

Tabulka 15: Empirické četnosti: posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u nebo u spolužáka /spolužačky)	22	24	46
Ne, nestalo se mi to	407	159	566
Celkem	429	183	612

Tabulka 16: Teoretické četnosti: posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení

Teoretické četnosti (očekávané četnosti)			
Posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	32,24509804	13,75490196	46
Ne, nestalo se mi to	396,754902	169,245098	566
Celkem	429	183	612

Tabulka 17: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení

Testové kritérium			
Posměch kvůli nevlastnění elektronického zařízení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	3,255	7,630	10,886
Ne, nestalo se mi to	0,264	0,621	0,884
Celkem	3,519	8,251	11,770

$$TK = 11,7707425$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK > KH$$

H_0 byla zamítnuta \Rightarrow byla přijata H_1

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem kvůli nevlastnění elektronických zařízení.

Z tabulek teoretických a empirických četností je možné vidět, že **žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu kvůli nevlastnění elektronických zařízení ve školách častěji než žáci navštěvující střední odborné školy.**

Ověření hypotézy č. 3

H_0 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají stejnou zkušenost s posměchem ve školách kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.

H_1 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem ve školách kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.

Tato hypotéza č. 3 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 10.

Tabulka 18: Empirické četnosti: posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u nebo u spolužáka /spolužačky)	61	41	102
Ne, nestalo se mi to	368	142	510
Celkem	429	183	612

Tabulka 19: Teoretické četnosti: posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení

Teoretické četnosti (očekávané četnosti)			
Posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u nebo u spolužáka /spolužačky)	71,5	30,5	102
Ne, nestalo se mi to	357,5	152,5	510
Celkem	429	183	612

Tabulka 20: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení

Testové kritérium			
Posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u nebo u spolužáka /spolužačky)	1,541	3,614	5,156
Ne, nestalo se mi to	0,308	0,722	1,031
Celkem	1,850	4,337	6,188

$$TK = 6,188054568$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK > KH$$

H_0 byla zamítnuta \Rightarrow byla přijata H_1

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení.

Z tabulek teoretických a empirických četností bylo zjištěno, že **žáci na druhém stupni základních škol zažívají ve školách větší posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení než žáci navštěvující střední odborné školy.**

Ověření hypotézy č. 4

H_0 : Žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu ve stejné míře kvůli nenošení značkového oblečení do škol jako žáci na středních odborných školách.

H_1 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají rozdílné zkušenosti s posměchem, kvůli nenošení značkového oblečení do škol.

Tato hypotéza č. 4 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 13.

Tabulka 21: Empirické četnosti: posměch kvůli nošení neznačkového oblečení

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Posměch kvůli nošení neznačkového oblečení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám zkušenost s posměchem kvůli nošení neznačkového oblečení	41	22	63
Nemám zkušenost s posměchem kvůli neznačkovému oblečení	388	161	549
Celkem	429	183	612

Tabulka 22: Teoretické četnosti: posměch kvůli nošení neznačkového oblečení

Teoretická četnosti (očekávané četnosti)			
Posměch kvůli nošení neznačkového oblečení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám zkušenost s posměchem kvůli nošení neznačkového oblečení	44,161	18,838	63
Nemám zkušenost s posměchem kvůli neznačkovému oblečení	384,838	164,161	549
Celkem	429	183	612

Tabulka 23: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli nošení neznačkového oblečení

Testové kritérium			
Posměch kvůli nošení neznačkového oblečení	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám zkušenost s posměchem kvůli nošení neznačkového oblečení	0,226	0,530	0,757
Nemám zkušenost s posměchem kvůli neznačkovému oblečení	0,025	0,060	0,086
Celkem	0,252	0,59	0,843

$$TK = 0,843902134$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK < KH$$

H_0 byla přijata $\Rightarrow H_1$ byla zamítnuta

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu kvůli nenošení značkového oblečení do škol ve stejné míře jako žáci navštěvující střední odborné školy.

Ověření hypotézy č. 5

H₀: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají stejný názor na možné snížení sociálních rozdílů mezi žáky vlivem zavedení školních uniforem.

H₁: Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nemají stejný názor na možné snížení sociálních rozdílů mezi žáky zavedením školních uniforem.

Tato hypotéza č. 5 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 15.

Tabulka 24: Empirické četnosti: názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Ano, rozdíly by se snížily	218	117	335
Ne, rozdíly by se nesnížily	211	66	277
Celkem	429	183	612

Tabulka 25: Teoretické četnosti: názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem

Teoretické četnosti (očekávané četnosti)			
Názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Ano, rozdíly by se snížily	234,828	100,171	335
Ne, rozdíly by se nesnížily	194,171	82,828	277
Celkem	429	183	612

Tabulka 26: Výpočet testového kritéria: názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem

Testové kritérium			
Názory žáků na snížení sociálních rozdílů zavedením školních uniforem	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Ano, rozdíly by se snížily	1,205	2,827	4,033
Ne, rozdíly by se nesnížily	1,458	3,419	4,877
Celkem	2,664	6,246	8,910

$$TK = 8,910633483$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK > KH$$

H_0 byla zamítnuta \Rightarrow byla přijata H_1

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nemají stejný názor na možné snížení sociálních rozdílů mezi žáky vlivem zavedení školních uniforem.

Z tabulek teoretických a empirických četností je možné vidět, že **žáci na druhém stupni základních škol více věří, že zavedení školních uniforem do škol by pomohlo snížit sociální rozdíly mezi žáky, než žáci navštěvující střední odborné školy.**

Ověření hypotézy č. 6

H_0 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách mají stejnou zkušenost s posměchem ve školách kvůli rozdílným ekonomickým možnostem jejich rodičů.

H_1 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nemají stejnou zkušenost s posměchem ve školách kvůli rozdílným ekonomickým možnostem jejich rodičů.

Tato hypotéza č. 6 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 16.

Tabulka 27: Empirické četnosti: posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	35	26	61
Ne, nestalo se mi to	394	157	551
Celkem	429	183	612

Tabulka 28: Teoretické četnosti: posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů

Teoretické četnosti (očekávané četnosti)			
Posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo spolužáka /spolužačky)	42,759	18,241	61
Ne, nestalo se mi to	386,241	164,759	551
Celkem	429	183	612

Tabulka 29: Výpočet testového kritéria: posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů

Testové kritérium			
Posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Mám s posměchem zkušenost (osobní zkušenost nebo u spolužáka /spolužačky)	1,408	3,301	4,709
Ne, nestalo se mi to	0,155	2,019	2,175
Celkem	1,564	5,320	6,884

$$TK = 6,884637188$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK > KH$$

H_0 byla zamítnuta \Rightarrow byla přijata H_1

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách nemají stejnou zkušenost s posměchem ve školách kvůli rozdílným ekonomickým možnostem jejich rodičů.

Z tabulek teoretických a empirických četností lze vidět, že **žáci na druhém stupni základních škol zažívají ve školách větší posměch kvůli finančním možnostem jejich rodičů než žáci navštěvující střední odborné školy.**

Ověření hypotézy č. 7

H_0 : Žáci na druhém stupni základních škol se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi jsou šikanováni ve stejné míře jako žáci na středních odborných školách.

H_1 : Žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi nejsou šikanováni ve stejné míře.

Tato hypotéza č. 7 byla testována na základě získaných údajů z vybrané dotazníkové otázky č. 19.

Tabulka 30: Empirické četnosti: šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě

Empirické četnosti (pozorované četnosti)			
Šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Ano, jsou z těchto důvodů šikanováni	14	21	35
Ne, nikoho takového neznám	415	162	577
Celkem	429	183	612

Tabulka 31: Teoretické četnosti: šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě

Teoretické četnosti (očekávané četnosti)			
Šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Ano, jsou z těchto důvodů šikanováni	24,534	10,465	35
Ne, nikoho takového neznám	404,465	172,534	577
Celkem	429	183	612

Tabulka 32: Výpočet testového kritéria: šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě

Testové kritérium			
Šikanování sociálně-ekonomicky znevýhodněného žáka ve třídě	Střední odborná škola	Základní škola	Celkem
Ano, jsou z těchto důvodů šikanováni	4,523	10,603	15,1265
Ne, nikoho takového neznám	0,274	0,643	0,9175
Celkem	4,797	11,246	16,044

$$TK = 16,04406908$$

$$KH (\alpha = 0,05) = 3,841458821$$

$$TK > KH$$

H_0 byla zamítnuta \Rightarrow byla přijata H_1

Na hladině významnosti ($\alpha = 0,05$) bylo zjištěno, že žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi nejsou šikanováni ve stejné míře.

Z tabulek teoretických a empirických četností lze vidět, že **žáci se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi na druhém stupni základních škol jsou šikanováni častěji než žáci na středních odborných školách.**

11 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkum diplomové práce byl zaměřen na zjištění výskytu a následném srovnání, zda žáci na druhém stupni základních škol a žáci na středních odborných školách zažívají ve školách posměch a ekonomickou šikanu kvůli sociálně-ekonomickým rozdílům.

Při hledání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku bylo zjištěno, že žáci posměch i ekonomickou šikanu zažívají, ale v poměrně nízké míře.

Ve zjištěných výsledcích výzkumu mne nejvíce překvapilo, že žáci ve školách zažívají nejnižší míru posměchu kvůli nevlastnění elektronických zařízení, ale zároveň nejvyšší míru posměchu kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení. Posměch kvůli nenošení značkového oblečení do škol byl v pořadí druhý. Toto umístění mne nepřekvapilo, osobně bych si myslela, že míra posměchu kvůli nenošení neznačkovému oblečení bude spíše vyšší. Ve zjištěných výsledcích můžeme vidět, že posměch kvůli ekonomickým možnostem rodičů a posměch kvůli finančním rozdílům se procentuálně příliš neliší. Toto zjištění mne nepřekvapilo, protože si myslím, že většina žáků z druhého stupně základních škol a ze středních odborných škol není ještě ekonomicky nezávislá, a proto se jejich osobní finanční možnosti odvíjejí od finanční stránky jejich rodičů.

Dle mého názoru mohla být zjištěná nízká míra posměchu i ekonomické šikany ovlivněna případnou neupřímností respondentů při odpovídání na dotazníkové otázky, ale především si myslím, že důvodem bude nižší zastoupení respondentů se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi. Do výzkumu bylo zapojeno 393 žáků bez sociálně-ekonomického znevýhodnění a celkem 219 žáků se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi.

Ze zjištěných výsledků můžeme vidět, že ekonomická šikana na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách byla prokázána, i když v nízké míře. Tento výsledek mne velice překvapil, očekávala jsem, že míra výskytu ekonomické šikany na školách bude mnohem vyšší.

Z uvedených výsledků můžeme vidět, že žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu i ekonomické šikaně více než žáci navštěvující střední odborné školy. Pouze kvůli nenošení značkového oblečení výzkum poukázal na stejnou míru posměchu, která se vyskytovala jak na druhém stupni základních škol, tak i na středních odborných školách.

Myslím si, že výsledky odpovídají realitě. Do výzkumu bylo zapojeno 183 žáků z druhého stupně základních škol a 429 žáků ze středních odborných škol. Do výzkumu byla zapojena

patrná převaha respondentů ze středních odborných škol, a přesto nižší část respondentů z druhého stupně základních škol převážila v posměchu i ekonomické šikaně.

Pouze kvůli nenošení značkového oblečení výzkum poukázal na stejnou míru posměchu, která se vyskytovala jak na druhém stupni základních škol, tak i na středních odborných školách.

Převaha posměchu a šikany na druhém stupni základních škol mne tolik nepřekvapila. Osobně se domnívám, že je to ovlivněno zejména věkem respondentů, který na základních školách souvisí především s obdobím puberty. Domnívám se, že žáci na středních odborných školách jsou již rozumově vyspělejší a někteří žáci na středních odborných školách se již finančně podílejí na svých výdajích, docházejí během svého studia na brigády apod.

Ze zjištěných výsledků můžeme vidět, že žáci z druhého stupně základních škol věří více, že zavedení školních uniforem by pomohlo se snížením sociálních rozdílů mezi žáky než žáci na středních odborných školách. Domnívám se, že žáci ze středních odborných škol mají během studia již více zkušeností a nevěří tomu, že by školní uniformy mohly pomoci ve snížení sociálních rozdílů mezi žáky. V případě zavedení uniforem se tak mohou objevit jiné důvody, které budou žáky opět rozdělovat.

12 DISKUZE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Bakalářskou práci s názvem Sociálně znevýhodnění žáci na základních školách Moravskoslezského kraje, napsala studentka Vendula Štefková v roce 2015 na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Cílem této bakalářské práce bylo zjistit míru výskytu sociálně znevýhodněných žáků v Moravskoslezském kraji. Dále zjistit názory pedagogů na tuto specifickou skupinu studentů a zaměřit se na možnou pomoc. Výzkum byl v této práci zpracován kvantitativním přístupem pomocí metody dotazníkového šetření. Dotazník byl rozeslán v elektronické formě učitelům, kteří pracují na základních školách v Moravskoslezském kraji. Dotazník vyplnilo celkem 189 respondentů.

Ve své diplomové práci jsem využila stejný kvantitativní přístup i metodu dotazníkového šetření jako Štefková (2015) s tím rozdílem, že její práce byla zaměřena především na zjištění názorů a zkušeností pedagogů s žáky, kteří jsou sociálně znevýhodněni a navštěvují základní školy. Můj výzkum vycházel z dotazníkového šetření u samotných žáků. Výzkumné šetření vzniklo na základě poznatků a zkušeností s ekonomickou šikanou a posměchem z důvodů sociálních a ekonomických rozdílů, a to u samotných žáků.

Ve výzkumném šetření Štefkové (2015) pedagogové uvedli jako nejčastější znaky sociálního znevýhodnění absenci školních pomůcek 24,63 %, špatné hygienické návyky 18,56 %, absenci výuky 17,73 % a nedostatek finančních prostředků 0,33 %.

V mém výzkumném šetření uvedlo celkem 98 (16,01 %) respondentů, že školní pomůcky do školy nenosí. Z finančních důvodů je nenosí pouze 3 (3,06 %) žáci. Jednodenních školních akcí se z finančních důvodů neúčastnili 3 (6,25 %) dotázaní, vícedenních školních akcí se ze stejných příčin neúčastnilo 23 (22,33 %) respondentů. Na školní obědy kvůli financím nedocházelo celkem 6 (2,67 %) žáků.

Kvůli nedostatku financí je tedy určitým způsobem na základních a středních odborných školách omezeno 35 (5,71 %) žáků z 612 respondentů.

V mém výzkumném šetření nedostatek finančních prostředků, jako znak sociálně znevýhodněné žáka, procentuálně převážil nad výzkumným zjištěním Štefkové (2015).

Ve výzkumném šetření Štefkové (2015) uvedlo celkem 20 (10,58 %) pedagogů, že sociálně znevýhodnění žáci se mohou stát obětmi šikany, a 45 (23,81 %) uvedlo, že sociálně znevýhodnění žáci mohou být aktéry (agresory) šikany.

Můj výzkum byl zaměřen na jev, zda se sociálně-ekonomicky znevýhodnění žáci mohou stát obětmi šikany. Zda mohou být i zároveň agresory šikany nemohu objektivně posoudit. V mém výzkumném šetření jsem došla k závěru, že kvůli sociálně-ekonomickým znevýhodněním je šikanováno 35 (5,72%) žáků na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách. Ve výzkumném šetření Štefkové (2015) uvedli pedagogové pravděpodobnost, že se jedinci se sociálním znevýhodněním mohou stát obětmi šikany ve větší míře, než byl závěr mého výzkumu. Zároveň také učitelé naznačili, že se jedinec se sociálním znevýhodněním může stát spíše agresorem šikany než její obětí.

Ve výzkumu Štefkové (2015) odpovědělo 87 (46%) pedagogů, že jsou tito žáci vystaveni posměchu od svých spolužáků. V mém výzkumném šetření vyšla míra posměchu kvůli sociálně-ekonomickým rozdílům o něco vyšší. Osobní zkušenost s posměchem nebo si posměchu u svého spolužáka všimlo celkem 102 (54%) respondentů.

Dle Koláře (2011) může být výskyt šikany na našich základních a středních odborných školách 20 %. V mém výzkumném šetření byl zjištěn výskyt šikany na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách kvůli sociálně-ekonomickým rozdílům 5,72 %. Je tedy možné, že u zbylých 14,28 % žáků se šikana na základních a středních odborných školách odehrává v převážné míře z jiných důvodů.

13 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní výzkum a použita byla metoda dotazníku. Výzkumu se zúčastnilo celkem 612 žáků. Z toho 183 žáků z druhého stupně základních škol a 429 žáků ze středních odborných škol. Do výzkumu byly zapojeny celkem 3 základní školy a 5 středních odborných škol.

Cílem výzkumu bylo zjistit a vzájemně porovnat výskyt ekonomické šikany na základě sociálně-ekonomických rozdílů mezi žáky na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách.

Toto výzkumné šetření se snažilo odpovědět na tuto hlavní výzkumnou otázku:

Zažívají žáci ve školách posměch a ekonomickou šikanu kvůli sociálně-ekonomickým rozdílům mezi žáky?

Osobní zkušenost s posměchem nebo si posměchu u svého spolužáka všimlo:

1. posměch kvůli **oblečení z jiného důvodu** než kvůli značce oblečení 135 (22,06 %) respondentů
2. posměch kvůli **vlastnění staršího typu elektronického zařízení** 102 (16,67 %) respondentů
3. posměch kvůli **nenošení značkového oblečení** 63 (10,29 %) respondentů
4. posměch kvůli **ekonomickým možnostem rodičů** 61 (9,97 %) respondentů
5. posměch kvůli **finančním rozdílům** 52 (8,5 %) respondentů
6. posměch kvůli **nevlastnění elektronických zařízení** 46 (7,52 %) respondentů

Osobní zkušenost s posměchem ve škole nemělo:

1. posměch kvůli **nevlastnění elektronického zařízení** 566 (92,48 %) respondentů
2. posměch kvůli **finančním rozdílům** 560 (92,50 %) respondentů
3. posměchem kvůli **vlastnění staršího typu elektronických zařízení** 510 (83,33 %) respondentů
4. posměchem kvůli **oblečení** 414 (67,65 %) respondentů
5. posměch kvůli **ekonomickým možnostem rodičů** 551 (90,03 %) respondentů

Zkušenost s ekonomickou šikanou na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách

- Celkem je šikanováno **35 (5,72 %)** spolužáků kvůli jejich sníženým sociálně-ekonomickým možnostem.
- Celkem **577 (94,28 %)** respondentů odpovědělo, že neznají žádného žáka, který by byl šikanován *kvůli sníženým sociálně-ekonomickým rozdílům*. Tuto odpověď zvolilo:
 - 393 respondentů, kteří již uvedli, že s nimi do *třídy ani nechodil žádný žák se sociálně-ekonomicky sníženými možnostmi*. Nemohli tak na tuto otázku adekvátně odpovědět.
 - 25 respondentů uvedlo, že o *sobě měli povědomí snížených sociálně - ekonomických možností oproti jejich vrstevníkům, ale nejsou ve školní třídě vystaveni šikaně*.
 - 159 respondentů uvedlo, že s nimi tito *sociálně-ekonomicky znevýhodnění žáci do školy docházeli, ale nejsou ve škole vystaveni šikaně*.
 - *Žádný respondent v dotazníkové otázce neuvedl, že by byl ve škole šikanován kvůli jeho sníženým sociálně-ekonomickým možnostem*.

Toto výzkumné šetření se snažilo odpovědět na tyto vedlejší výzkumné otázky:

VO1: Zažívají častěji ve školách posměch kvůli sníženým možnostem (nemají možnost jet na školní výlet, lyžařský kurz, či školní exkurzi, nechodí na školní obědy, nenakupují jídlo ve školních automatech či nemají svačiny vůbec, nenosí školní pomůcky...) z ekonomických důvodů žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

Odpověď na VO1:

Žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu z finančních důvodů ve školách častěji než žáci navštěvující střední odborné školy.

VO2: Zažívají žáci posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení (tablet, mobilní telefon, notebook, MP3 atd.) nebo pokud nemají elektronická zařízení vůbec spíše žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

Odpověď na VO2:

Žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu kvůli nevlastnění elektronických zařízení ve školách častěji než žáci navštěvující střední odborné školy.

Žáci na druhém stupni základních škol zažívají ve školách větší posměch kvůli vlastnění starších typů elektronických zařízení než žáci navštěvující střední odborné školy.

VO3: Zažívají častěji ve školách posměch kvůli nenošení značkového oblečení žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

Odpověď na VO3:

Žáci na druhém stupni základních škol jsou vystaveni posměchu kvůli nenošení značkového oblečení do škol ve stejné míře jako žáci navštěvující střední odborné školy.

VO4: Na jakém typu škol (na druhém stupni základních škol nebo na středních odborných školách) by žáci raději uvítali zavedení školních uniforem kvůli zmenšení sociálních rozdílů mezi nimi?

Odpověď na VO4:

Žáci na druhém stupni základních škol více věří, že zavedení školních uniforem do škol by pomohlo snížit sociální rozdíly mezi žáky, než žáci navštěvující střední odborné školy.

VO5: Zažívají častěji ve školách posměch či negativní narážky kvůli ekonomickým možnostem rodičů (vybavení bytu, nakupování dárků, dovolené v zahraničí, typ auta, placení zájmových kroužků apod.) žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

Odpověď na VO5:

Žáci na druhém stupni základních škol zažívají ve školách větší posměch kvůli finančním možnostem jejich rodičů než žáci navštěvující střední odborné školy.

VO6: Jsou častěji vystaveni šikaně žáci, o kterých mají povědomí jejich spolužáci, že mají snížené sociálně-ekonomické postavení, spíše žáci navštěvující druhý stupeň základních škol anebo žáci navštěvující střední odborné školy?

Odpověď na VO6:

Žáci se sníženými sociálně-ekonomickými možnostmi na druhém stupni základních škol jsou šikanováni častěji než žáci na středních odborných školách.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit a vzájemně porovnat výskyt posměchu a ekonomické šikany na základě sociálně-ekonomických nerovností mezi žáky na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách. Můj výzkumný cíl byl naplněn. Jak z práce vyplývá, posměch i ekonomická šikana na těchto školách v současné době existuje, a to právě díky sociálně-ekonomickým rozdílům.

Teoretická část diplomové práce byla rozdělena do sedmi kapitol. V teoretické části jsem se zabývala terminologií šikany, charakteristikou agresora a obětí šikany. Upozornila jsem na varovné signály, které mohou pomoci při odhalení šikany žáků ve školní třídě. Dále jsem se zabývala dopady šikany, které mohou šikanovaného jedince poznamenat do budoucích let. V teoretické části jsem popsala strategie při vyšetřování šikany a také prevenci šikany. Dle legislativy jsem charakterizovala jedince se sociálním znevýhodněním a věnovala se otázce zavedení školních uniforem do českých škol. Poslední kapitola byla věnována popisu chudoby.

Výzkumná část diplomové práce představuje šetření, které bylo realizováno pomocí dotazníkového šetření, a hypotézy, jež byly ověřeny pomocí chí-kvadrátového testu.

Domnívám se, že výzkumné šetření přineslo zajímavé výsledky o výskytu posměchu a ekonomické šikany na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách. Věřím, že zjištěné výsledky mohou být přínosem pro základní i střední odborné školy, pedagogy, žáky, rodiče žáků i pro samotnou veřejnost.

Výsledky dotazníkového šetření přinesly informaci o výskytu posměchu a ekonomické šikany na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách v poměrně nízké míře. Tyto výsledky výzkumného šetření s nízkými procenty posměchu a ekonomické šikany mohou vytvářet dojem, že se téměř žádná ekonomická šikana na našich školách nevyskytuje. Dle mého názoru i zjištěná nízká míra ekonomické šikany na našich školách by se měla stát varovným signálem. Neměli bychom tedy tuto problematiku podceňovat a měli bychom jí věnovat určitou pozornost, aby se její četnost do budoucích let nezvyšovala.

Jsem moc ráda, že jsem se mohla této problematice věnovat, bylo to pro mne velice přínosné a také zajímavé. Také bych ráda zmínila, že jsem měla veliké štěstí na spolupráci se základními i středními odbornými školami, které mi ochotně umožnily sběr dat na svých školách.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.
2. Česko. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. In: . Sbírka zákonů, 2004 [cit. 2017-05-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-0>
3. Česko. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. In: . Sbírka zákonů Česká republika, 2004 [cit. 2017-05-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-v-konsolidovanem-zneni-ucinnem-od-1-9-2016>
4. Česko. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. In: . Sbírka zákonů, 2004 [cit. 2017-05-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>
5. EXNEROVÁ, Věra a Andrea VOLFOVÁ. *Rozvojovka: Chudoba* [online]. In: . [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/CHUDOBA>
6. FIELDOVÁ, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
7. FRÝVALDSKÁ, Markéta. Školní uniformy. Moderní vyučování: časopis na podporu rozvoje škol. 2010, 16(6), 14 - 18. ISSN 1211-6858.
8. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
9. GILBERT, Natasha. *Pupil behaviour Brand newbullying in fashion* [online]. In: . 2008 [cit. 2017-06-11]. DOI: The guardian. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/education/2008/aug/11/bullying.schools1>
10. HEJZLAR, Petr. Souvisí chudoba s duševním zdravím? In: *Chudoba- záležitost nás všech*. Hradec Králové: Garamon, 2010, s. 51. ISBN 978-80-86472-48-5.

11. HEMPHILL, Sheryl Hemphill. The Conversation: How parents can prevent and deal with bullying [online]. In: . 2014 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://theconversation.com/how-parents-can-prevent-and-deal-with-bullying-29949>
12. HILLIS, Susan D., James A. MERCY a Janet R. SAUL. The enduring impact of violence against children. In: *Psychology, Health and Medicine* [online]. United Kingdom: Taylor & Francis, 2016, s. 393-405 [cit. 2017-06-14]. DOI: 10.1080/13548506.2016.1153679. ISSN 13548506. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13548506.2016.1153679?scroll=top&needAccess=true>
13. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
14. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Márie DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN 978 80 247-2992-3.
15. JANOŠOVÁ, Pavlína. *Šikana a vyčleňování žáků na základní škole*. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2011. ISBN 978-80-7372-779-6.
16. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-513-X.
17. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
18. KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1302-7.
19. KRAMULOVÁ, Daniela. Hele, socka!: sociální rozdíly mezi dětmi v dnešní škole. *Rodina a škola*. 2016, 63(7), 22-23. ISSN 0035-7766.
20. LECERF, Marie. *European Parliamentary Research Service Blog: Poverty in the European Union: The crisis and its aftermath* [online]. In: . [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <https://epthinktank.eu/2016/03/22/poverty-in-the-european-union-the-crisis-and-its-aftermath/>
21. LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha 7: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.

22. MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.
23. MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
24. MATTHEWS, Julie and Andrew. Stop the bullying!. Australia: Seashell Publishers, 2011 [cit. 2016-03-22]. ISBN 978-0-9872057-2-8.
25. MŠMT. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Společné vzdělávání* [online]. In: . 2017 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolecne-vzdelavani-1>
26. MYSÍKOVÁ, Martina. *Vesmír: Klamná hranice chudoby v Česku* [online]. In: MYSÍKOVÁ, Martina Mysíková. 2016 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/2016/11/16/klamna-hranice-chudoby-cesku/>
27. PÁNA, Lubomír a Miroslav SOMR. *Metodologie a metody výzkumu*. Vysoká škola evropských a regionálních studií České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-86708-52-2.
28. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. Praha 7: GradaPublishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
29. SLEE, Phillip. The Conversation: How to handle bullies [online]. In: . 2014 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://theconversation.com/how-to-handle-bullies-28149>
30. SPEARS, Barbara. The Conversation: Everyone has a part to play in managing classroom bullying [online]. In: . 2014 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://theconversation.com/everyone-has-a-part-to-play-in-managing-classroom-bullying-27811>
31. ŠTEFKOVÁ, Vendula. Sociálně znevýhodnění žáci na základních školách Moravskoslezského kraje [online]. Zlín, 2015 [cit. 2017-06-27]. Dostupné z: https://theses.cz/id/f9kfk/BKALSK_PRCE_tefkov_Vendula.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
32. TIPPETT, Neil a Dieter WOLKE. The Conversation: Who are more likely to be bullies – poor kids or rich kids? [online]. In: . 2014 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://theconversation.com/who-are-more-likely-to-be-bullies-poor-kids-or-rich-kids-27411>

33. TOMEŠ, Igor. *Transformace: O chudobě jako o sociální události* [online]. In: . 2010 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/ch/chudoba/o-chudobe-jako-o-socialni-udalosti.html>
34. VÁGNEROVÁ, Kateřina a kolektiv. *Minimalizace šikany*. Praha 2009: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
35. VALENTOVÁ, Monika. *Rádio Junior: Ekonomická šikana* [online]. In: . 2016 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://www.radiojunior.cz/ekonomicka-sikana--1695922>
36. WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-3920-5.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník pro žáky základních škol

Dotazník

Milí žáci,

jmenuji se Jana Marešová a jsem studentkou oboru Resocializační pedagogika na Univerzitě Pardubice. Chtěla bych vás touto cestou poprosit o vyplnění anonymního dotazníku, který mi poslouží pro vypracování výzkumu k diplomové práci s názvem „Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany“. Při vyplňování anonymního dotazníku zakroužkujte prosím vždy pouze jednu správnou odpověď, v určitých odpovědích se v dotazníku objevuje požadavek k vypsání odpovědi, v tomto případě napište odpověď slovy.

1. Jaké je tvoje pohlaví?

- a) Žena
- b) Muž

2. Kolik je ti let? (Napiš)

.....

3. Do jaké třídy na základní škole chodíš?

- a) 8. třídy
- b) 9. třídy

4. Jezdíš na jednodenní školní výlety či školní exkurze se svými spolužáky?

- a) ANO
- b) NE Napiš, co je důvodem.....

.....

5. Jezdíš na vícedenní školní výlety, kurzy (lyžařský, letní) nebo na školní zájezdy do zahraničí?

- a) ANO
 - b) NE Napiš, co je důvodem.....
-

6. Chodíš ve škole na školní obědy?

- a) ANO
 - b) NE Napiš, co je důvodem.....
-

7. Nosíš do školy veškeré školní pomůcky (učebnice, pomůcky na geometrii atd.), které po tobě vyžaduje škola?

- a) ANO
 - b) NE Napiš, co je důvodem.....
-

8. Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci ve škole posmívali kvůli tomu, že bys nemohl/a např. jet na jednodenní nebo vícedenní výlet či kurz, nemohl/a docházet na školní obědy či vlastnit veškeré školní pomůcky z finančních důvodů?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Všiml/a jsem si, že se tomu tak stalo u mého spolužáka či spolužačky.

9. Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že sis do školy vzal/a svačinu z domova a nekoupil/a sis jídlo v automatu?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Všiml/a jsem si, že se tomu tak stalo u mého spolužáka či spolužačky.

10. Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že vlastníš starší typ elektronického zařízení (mobil, tablet, notebook apod.)?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Vším/a jsem si, že se to stalo mému spolužákovi či spolužačce.

11. Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že nemáš např. chytrý telefon, MP3, tablet nebo notebook?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Vším/a jsem si, že se to stalo mému spolužákovi či spolužačce.

12. Stalo se ti, že by se ti ve škole posmívali spolužáci kvůli tomu, jaké oblečení do školy nosíš?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Vším/a jsem si, že se to stalo mému spolužákovi či spolužačce.

13. Z jakého důvodu si myslíš, že se žáci ve škole tobě nebo tvému spolužákovi posmívali kvůli oblečení?

- a) Protože oblečení nebylo značkové.
- b) Jiný důvod. Napiš, co bylo důvodem:

.....

- c) Nevím, nemám žádnou zkušenost s posměchem kvůli oblečení ve škole.

14. Chtěl/a bys, aby se ve škole nosily školní uniformy?

- a) ANO
- b) NE

15. Domníváš se, že zavedení nošení školních uniforem by snížilo sociální rozdíly mezi žáky a nedocházelo by tak k posměchu kvůli oblečení ve škole?

- a) ANO, myslím si to.
- b) NE, nemyslím si to.

16. Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci posmívali či měli negativní narážky na to, že jsi nebyl/a např. s rodiči na dovolené u moře v zahraničí, kvůli typu auta, kterým tvoji rodiče jezdí, či kriticky hodnotili vybavení vašeho domu či bytu, ve kterém s rodiči bydlíte?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Všiml/a jsem si, že se kvůli tomu posmívali nebo měli negativní narážky na moji spolužačku či spolužáka.

17. Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci ve škole posmívali či měli negativní narážky na to, že ti rodiče nechtějí určité věci koupit či zaplatit určité zájmové kroužky?

- a) ANO, stalo se mi to.
- b) NE, nestalo se mi to.
- c) Všiml/a jsem si, že se kvůli tomu posmívali nebo měli negativní narážky na moji spolužačku či spolužáka.

18. Myslíš si, že s tebou chodí do třídy spolužák, který si nemůže z finančních důvodů dovolit jezdit na školní výlety, nosit do školy svačiny a potřebné školní pomůcky a vlastnit určitá elektronická zařízení (tablet, notebook, mobilní telefon...)?

- a) ANO, takový spolužák či spolužáci do třídy chodí.
- b) NE, takoví spolužáci či spolužák do třídy nechodí.
- c) Vím o sobě, že já mám snížené sociálně-ekonomické možnosti oproti svým spolužákům.

19. Domníváš se, že kvůli těmto sníženým sociálně-ekonomickým možnostem zažívají tyto spolužáci ve třídě od spolužáků opakovaně posměch a narážky nebo fyzické útoky, že jsou šikanováni?

- a) NE, nikoho takového ve škole neznám.
- b) ANO, moji spolužáci jsou z těchto důvodů šikanováni.
- c) ANO, mám pocit, že mne moji spolužáci kvůli těmto důvodům šikanují.

Příloha B: Dotazník pro žáky středních odborných škol

Dotazník

Milí studenti,

jmenuji se Jana Marešová a jsem studentkou oboru Resocializační pedagogika na Univerzitě Pardubice. Chtěla bych vás touto cestou poprosit o vyplnění anonymního dotazníku, který mi poslouží pro vypracování výzkumu k diplomové práci s názvem „Vliv sociálních rozdílů mezi žáky na vznik šikany“. Při vyplňování anonymního dotazníku zakroužkujte prosím vždy pouze jednu správnou odpověď, v určitých odpovědích se v dotazníku objevuje požadavek k vypsání odpovědi, v tomto případě odpověď napište slovy.

1. Jaké je tvoje pohlaví?

- c) Žena
- d) Muž

2. Kolik je ti let? (Napiš)

.....

3. Do jakého ročníku na střední odborné škole chodíš?

- a) 1. ročníku
- b) 2. ročníku
- c) 3. ročníku
- d) 4. ročníku

4. Jezdíš na jednodenní školní výlety či školní exkurze se svými spolužáky?

- c) ANO
- d) NE Napiš, co je důvodem.....

.....

5. Jezdíš na vícedenní školní výlety, kurzy (lyžařský, letní) nebo na školní zájezdy do zahraničí?

- c) ANO
 - d) NE Napiš, co je důvodem.....
-

6. Chodíš ve škole na školní obědy?

- c) ANO
 - d) NE Napiš, co je důvodem.....
-

7. Nosíš do školy veškeré školní pomůcky (učebnice, pomůcky na geometrii atd.), které po tobě vyžaduje škola?

- c) ANO
 - d) NE Napiš, co je důvodem.....
-

8. Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci ve škole posmívali kvůli tomu, že bys nemohl/a např. jet na jednodenní nebo vícedenní výlet či kurz, nemohl/a docházet na školní obědy či vlastnit veškeré školní pomůcky z finančních důvodů?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se tomu tak stalo u mého spolužáka či spolužačky.

9. Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že sis do školy vzal/a svačinu z domova a nekoupil/a sis jídlo v automatu?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se tomu tak stalo u mého spolužáka či spolužačky.

10. Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že vlastníš starší typ elektronického zařízení (mobil, tablet, notebook apod.)?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se to stalo mému spolužákovi či spolužačce.

11. Stalo se ti někdy, že by se ti ve škole spolužáci posmívali kvůli tomu, že nemáš např. chytrý telefon, MP3, tablet nebo notebook?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se to stalo mému spolužákovi či spolužačce.

12. Stalo se ti, že by se ti ve škole posmívali spolužáci kvůli tomu, jaké oblečení do školy nosíš?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se to stalo mému spolužákovi či spolužačce.

13. Z jakého důvodu si myslíš, že se žáci ve škole tobě nebo tvému spolužákovi posmívali kvůli oblečení?

- d) Protože oblečení nebylo značkové.
- e) Jiný důvod. Napiš, co bylo důvodem:

.....

- f) Nevím, nemám žádnou zkušenost s posměchem kvůli oblečení ve škole.

14. Chtěl/a bys, aby se ve škole nosily školní uniformy?

- c) ANO
- d) NE

15. Domníváš se, že zavedení nošení školních uniforem by snížilo sociální rozdíly mezi žáky a nedocházelo by tak k posměchu kvůli oblečení ve škole?

- c) ANO, myslím si to.
- d) NE, nemyslím si to.

16. Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci posmívali či měli negativní narážky na to, že jsi nebyl/a např. s rodiči na dovolené u moře v zahraničí, kvůli typu auta, kterým tvoji rodiče jezdí, či kriticky hodnotili vybavení vašeho domu či bytu, ve kterém s rodiči bydlíte?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se kvůli tomu posmívali nebo měli negativní narážky na moji spolužačku či spolužáka.

17. Stalo se ti někdy, že by se ti spolužáci ve škole posmívali či měli negativní narážky na to, že ti rodiče nechtějí určité věci koupit či zaplatit určité zájmové kroužky?

- d) ANO, stalo se mi to.
- e) NE, nestalo se mi to.
- f) Všiml/a jsem si, že se kvůli tomu posmívali nebo měli negativní narážky na moji spolužačku či spolužáka.

18. Myslíš si, že s tebou chodí do třídy spolužák, který si nemůže z finančních důvodů dovolit jezdit na školní výlety, nosit do školy svačiny a potřebné školní pomůcky a vlastnit určitá elektronická zařízení (tablet, notebook, mobilní telefon...)?

- d) ANO, takový spolužák či spolužáci do třídy chodí.
- e) NE, takoví spolužáci či spolužák do třídy nechodí.
- f) Vím o sobě, že já mám snížené sociálně-ekonomické možnosti oproti svým spolužákům.

19. Domníváš se, že kvůli těmto sníženým sociálně-ekonomickým možnostem zažívají tyto spolužáci ve třídě od spolužáků opakovaně posměch a narážky nebo fyzické útoky, že jsou šikanováni?

- d) NE, nikoho takového ve škole neznám.
- e) ANO, moji spolužáci jsou z těchto důvodů šikanováni.
- f) ANO, mám pocit, že mne moji spolužáci kvůli těmto důvodům šikanují.